

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

DE
T A A L V R I E N D .

EEN
LEER- EN LEESBOEKJE

VOOR DE
SCHOLEN.

Nederlandsch Schootmuseum
Koningracht 14, bij de Prinsstraat
AMSTERDAM

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS. J. Zoon.

f. 20.

2247

DE

obr. 0472

TAALVRIEND.

EEN

LEER- EN LEESBOEKJE

VOOR DE

SCHOLEN.

TWEDE DRUK.

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS. J. ZON.
1852.

VOORBERIGT.

Bij het lezen kan men aan kinderen in de scholen vele nuttige zaken, ter ontwikkeling van het verstand, en ter vermeerdering van noodzakelijke kennis mededeelen. Hiermeê dient men zoo spoedig mogelijk een' aanvang te maken. Dan werkt men het doël van 't lezen regtstreeks in de hand. Is de stof enkel bestemd om te leeren lezen, of den goeden toon te treffen, of om zich te vermaken, of enkel om den lust tot lezen op te wekken, dan gelooven wij, dat die strekking van de stof gevaarlijk is en niet tot goede uitkomsten leidt. Ook gelooven wij, dat vertellingen, zelfs met gepaste zedelijke strekking, geene aanbeveling verdienen. Vele onzer leerboeken voor de middelste klasse der scholen hebben een of meer van deze gebreken.

Dit werkje dient tot eene proeve om door lezen, onderwerpen en zich zelf te oefenen eenige taalkennis aan te brengen, welke naderhand, wanneer men dieper in het gebied der taal grijpt, zeer te stade kan komen.

*Vraagt men: Is dit uwe methode bij het taalonderwijs, welke in dit werkje gevolgd wordt? dan moet ik ontken-
nend antwoorden. Veel zou daarop aan te merken zijn. Men beschouwe het hier gegevene veeleer als een paar schalmen uit de keten, die niet ontbreken mogen. Het overige wist ik niet goed in kindertaal te brengen; voor het verdere onderwijs is de voorraad overvloedig.*

't Geheel is eene proeve, welke met welwillendheid ten gebruike aangeboden wordt.

October 1851.

S.

Deze tweede druk, welke na 12 maanden noodig werd, is naauwkeurig nagezien en verbeterd, naar aanleiding van het gebruik in mijne school. — Naardien sommigen meenen, dat de stof in vele scholen voor de middelste klasse, te hoog loopt, zoo is de titel eenigszins veranderd. Daardoor is dat struikelblok voor vele onderwijzers, tegen het gebruik, weggenomen.

November 1852.

S.

INLEIDING.

Lieve Kinderen !

Ziet daar al wéer een nieuw boekje ! Zou het een nuttig boekje voor u zijn ? Dat zullen uwe leermeesters u toonen. Geven zij het u in handen , welnu , dan kunt gij vertrouwen , dat het een goed boekje voor u is. Spreken zij met u over hetgeen in dit boekje te lezen staat , dan kunt gij verzekerd wezen , dat het een nuttig boekje voor u is.

Wie zou u toch ook een schadelijk boekje in handen geven ? Uwe leermeesters zouden het in het geheel niet doen. Die stellen veel te veel belang in u , dat zij dit zouden doen kunnen. Die hebben u alle te hartelijk lief , om niet te zorgen , dat gij enkel nuttige boekjes in handen krijgt.

Waarover handelt dit boekje ?

Het draagt den naam van : *Taalvriend*. Uit dien naam is het bijkans af te leiden.

Ja , het boekje handelt over de taal. Het handelt over de *Nederlandsche* taal. Dat is de taal , die wij spreken. Dat is de taal , die wij door onze medemenschen in dit goede land hooren spreken.

Dat is de taal, in welke uwe boeken gedrukt zijn, in welke hier de brieven geschreven worden, in welke wij elkander onze gedachten mededeelen.

Die taal moeten wij kennen. Waarom?

Wel, anders zouden wij de menschen niet goed verstaan, als zij tot ons spreken. Wij zouden de boeken in onze taal niet goed kunnen begrijpen. Wij zouden den inhoud der brieven, die wij ontvangen, niet goed vatten. Wij zouden onze gedachten niet goed kunnen uitdrukken. Wij zouden geen' brief kunnen schrijven, en geen opstel kunnen maken.

Wel wat zou dat ongelukkig zijn!

Er is nog meer, waarom wij onze taal goed moeten kennen. Wij moeten onze taal ook zonder gebreken kunnen spreken. Kunnen wij onze taal niet zuiver spreken, dan maken wij ons belagchelijk. Dan zullen beschaafde menschen niet met ons willen verkeerren, ja dan zullen zij niet met ons te doen willen hebben. En zou dat niet zeer treurig zijn?

Daarenboven moeten wij onze taal zonder fouten kunnen schrijven. Dat is ook van groot belang. Al schrijft gij nog zoo goed, al maakt gij nog zulke fraaije letters, al kunt gij de sierlijkste trekken en krullen maken, het beteekent nog zeer weinig, als gij niet zonder fouten kunt schrijven. En dat leert gij ook door de kennis onzer taal.

Maakt gij wel eens fouten in uwe opsellen? Schrijft gij wel eens eene *d*, waar eene *t* moet staan? Schrijft gij wel eens *den*, waar *de* moet staan? Vergeet gij wel eens het plaatsen der comma's of andere teekens?

Ja, gij maakt zeker gedurig fouten, en nog wel

meer, dan ik nu behoef te noemen. Gij vergeet dikwijls iets, waarop men wel moet letten.

Zoudt gij lust hebben, om onze taal nader en beter te leeren kennen? Zoudt gij niet gaarne goed leeren spreken? Zoudt gij niet gaarne *zui-
ver* leeren schrijven? Zeker wel. Nu, leest en beoefent dan dit boekje maar.

Ik wil u eenigszins met onze taal bekend maken. Ik wil u op eene eenvoudige en bevattelijke wijze met de allereerste beginselen onzer taal bekend maken. Ik wil u de fouten in het spreken en schrijven doen vermijden. Ik wil u de teekens leeren gebruiken.

Evenwel onder ééne voorwaarde. En die is? Gij moet opmerkzaam zijn. Gij moet met aandacht lezen. Wanneer gij leest, moet gij aan niets anders denken. Gij moet geheel niet aan uw' knikker of tol, bikkelaar of pop denken, als gij leest. Dan kan er niets van komen. Dan moet gij het boekje maar ter zijde leggen.

Ook moet gij niet enkel opletten, wanneer het uwe beurt is, om te lezen. Dat zou niet voldoende wezen. Zulk onnadenkend nazien helpt al zeer weinig. Neen, gij moet met *nadenken* lezen. Gij moet u het vorige telkens herinneren, en op het volgende nauwkeurig acht geven. Dan hebt gij nut van 't lezen.

De volzinnen, die in de leeslesjes met cursieve letters gedrukt staan, moet gij goed van buiten leeren. Die moet gij in uw hoofd prenten. Daar komt het ook bijzonder in dit boekje op aan.

Dan komen er nog vele oefeningen in dit boekje voor. Die moet gij uitwerken, zeer netjes en duidelijk op de lei uitwerken. Wie zou ook niet netjes en duidelijk schrijven? Slordigheid en onduidelijkheid komen in het geheel niet te pas.

De vragen, die onder ieders les voorkomen, moet gij trachten te beantwoorden.

Als gij het boekje mede naar huis neemt, dan moet gij zelve de antwoorden zoeken. En in de school moet gij evenzeer uw best doen. Dat behoef ik u zeker niet te zeggen. Daar zou de meester ook wel voor zorgen.

En als gij de lesjes goed hebt gelezen, en nog al eens wêr gelezen, dan is uw verstand met cenige nuttige kennis verrijkt.

Hebt gij de oefeningen goed uitgewerkt, dan zult gij veel minder fouten in het schrijven maken. En kunt gij al de vragen goed uit het hoofd beantwoorden, dan bezit gij al eenige kennis van onze taal.

Wij zullen dan maar een' aanvang maken. Uwe nieuwsgierigheid is zeker opgewekt. Ik zal ze trachten te bevredigen. Het moge u aansporen, om tot meer taalkennis te geraken.

OVER DE *WOORDEN* DER TAAL.

EERSTE LES.

Over de woorden, lettergrepen, letters en klanken.

De taal bestaat uit woorden. Er zijn vele woorden in onze taal. Niet waar? Als wij spreken en schrijven, dan gebruiken wij honderden en duizenden woorden. Die woorden zijn ongelijk van lengte. Men heeft woorden van ééne lettergreep, van twee en meer lettergrepen, ja men heeft woorden van negen lettergrepen.

Zoo is het ook met de lettergrepen. Die zijn ook niet alle even lang. Men heeft lettergrepen van ééne letter. Maar welke eene letter moet dat zijn? Men heeft ook lettergrepen, welke uit vijf en meer letters bestaan. Die lettergrepen zijn wel eens moeilijk uit te spreken. Bij het lezen moeten wij goed op de lettergrepen acht geven. Grepen wij eene letter te veel of te weinig bij het uitspreken, dan zou het soms al wonderlijk klinken. En de zin zou onverstaanbaar worden. Wij moeten ons goed op het scheiden der woorden in lettergrepen toeleggen. Dat komt vooral op het einde van den regel te pas. Want het gebeurt dikwijls, dat het eene gedeelte van een woord in den eenen en het andere gedeelte in den volgende regel komt te staan.

De lettergrepen bestaan uit letters. De letters onderscheidt men in klinkers en medeklinkers. De a, e, i, o en u zijn klinkletters. De b, d, f, ch, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, w en z zijn medeklinkers. Dan zijn er nog de c, q, x en y: dat zijn vreemde letters.

Al deze letters komen in deze orde voor: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y en z, en heeten te zamen het Alphabet.

Woorden, die naar het alphabet onder elkander staan, heet men eene Alphabetische lijst van woorden. Zulke woordenlijsten moeten wij goed kunnen maken. Dat gaat echter niet gemakkelijk. Daarbij valt veel op te merken.

Verder zijn er lange klanken, als *aa*, *ee*, *oo* en *uu*, ook *eu*, *ie*, *oe*. Ook zijn er tweeklanken, als *ei*, *ui*, *ou*, *au*. En verlengde tweeklanken, als *aa*, *ee*, *oo* en *uu*. Dan zijn er nog een paar klanken, die uit drie onderscheidene klinkers bestaan, als *oet* en *ieu*. Zouden het drieklanken zijn? Neen, de taalgeleerden zeggen, dat het geene drieklanken zijn, maar ik kan u dat nog niet duidelijk maken.

Gij weet nu, dat woorden uit ééne of meer lettergrepen, en dat lettergrepen uit ééne of meer letters bestaan. Maar waartoe dienen de woorden? *De woorden dienen om onze gedachten aan anderen bekend te maken.* En dat kunnen wij mondeling en schriftelijk doen.

Vragen.

Waaruit bestaat de taal? Waartoe dienen de woorden? Waaruit bestaan de woorden? Hoe vele lettergrepen bevatten de langste woorden? En waaruit kunnen de kleinste woorden bestaan? Zijn er vele woorden? Hoe vele web?

Waaruit bestaan de lettergrepen? Uit hoe veel letters bestaan de langste lettergrepen? Uit hoeveel de kortste lettergrepen? Waarop moeten wij, bij het scheiden der woorden in lettergrepen, vooral letten? Als wij dat niet deden, wat zou dan het gevolg zijn?

Hoe worden de letters onderscheiden? Welke zijn de klinkers? Welke zijn de medeklinkers? Hoe worden de letters nog verder onderscheiden? Welke zijn de Nederlandsche letters? Welke zijn de vreemde letters? Noemt het alfabet.

Wat zijn tweeklanken? Welke zijn de verlengde tweeklanken? Zijn er ook drieklanken?

Oefeningen.

1. *Schrijft twaalf woorden van eene, twee, drie, vier en vijf lettergrepen.*
2. *Loekt eenige zes-, zeven-, acht- en negenlettergrepige woorden.*
3. *Schrijft acht meerlettergrepige woorden aan het einde van eenen volzin, van welke het eene deel in den eenen, en het laatste deel in den volgenden regel komt te staan.*
4. *Schrijft vier woorden van twee lettergrepen, ieder met een verschillenden tweeklank.*

5. Schrijf nu nog eenige woorden met verlengde tweeklanken.

6. Schrijf vijftig eenlettergrepige woorden naar de orde van het alfabet

7. Schrijf honderd tweelettergrepige woorden naar de orde van het alfabet.

TWEEDE LES.

Eenvoudige en Zamengestelde, — Oorspronkelijke en Afgeleide woorden.

De woorden onzer taal zijn van verschillenden aard, en dikwijls aanmerkelijk van elkander onderscheiden. Men verdeelt ze ook in eenvoudige en zamengestelde. Zoo zijn: *boek, papier, kerk, huis, kast, knecht, winkel, tafel, wafel, bank, kruam*, eenvoudige woorden. Maar *boekenkast, papierwinkel, kerkgebouw, huisknecht, tafelkleed, wafelkraam*, zamengestelde woorden. De zamengestelde woorden zijn uit eenvoudige woorden bijeengevoegd. Dat ziet gij duidelijk. Wij moeten wel op de beteekenis der eenvoudige en zamengestelde woorden acht geven. Dit is eene zeer nuttige oefening. Daarvan zullen wij een paar voorbeelden mededeelen.

Het woord *huisknecht* is een zamengesteld woord. Het bestaat uit de eenvoudige woorden *huis* en *knecht*. Wat is een huis? Een gebouw, dat geschikt is voor het verblijf der menschen. Wat is een knecht? Een knecht is iemand, welke bij andere menschen in dienst is. Maar wat is nu een *huisknecht*? Dat is een man-

nelijk persoon, die in huis diensten voor andere menschen verrigten moet. Dien kan men zoo maar niet voor op de koets zetten of op het land laten werken.

Op die zelfde wijze zou men ook over de woorden *tafelkleed*, *biertglas*, *zomerhuis*, *winterpret* en meer andere woorden kunnen spreken, doch wij kunnen daarvoor nu geen' tijd vinden.

Er zijn nog veel meer zamengestelde woorden, als *onderhouden*, *miskennen*, *onderdrukken*, *mismoedig*, enz., doch over die zullen wij thans niet spreken.

Verder worden de woorden nog in oorspronkelijke en afgeleide onderscheiden. Ook op die onderscheiding moet men wèl letten. Zoo is *wijs* een oorspronkelijk en *wijzelyk* een afgeleid woord. Op die wijze kan men van onderscheidene oorspronkelijke woorden somtijds wel tien en meer woorden afleiden. Bij voorbeeld van het woord *huis* maakt men *huiselyk*, *huizing*, *uithuizig*, *huizeloos*, en nog vele andere. Van het woord *geld* kan men *geldig*, *geldeloos*, *geldelyk*, enz. afleiden.

Het is ook zeer nuttig, om daar veel over te spreken en op de beteekenis van de oorspronkelijke en afgeleide woorden te letten. Zullen wij er een paar als voorbeeld mededeelen?

Van het woord *huis* kan men *huiselyk*, *uithuizig* en andere afleiden, zoo als wij hier boven, aanmerkten. Wat is een huis? Een gebouw, dat geschikt is tot verblijf voor de menschen.

Huiselyk is iemand, die gaarne en bij voorkeur in zijn *huis*, en alzoo bij de zijnen is. *Uithuizig* is iemand, die er veel van houdt, om bij anderen te zijn, of er behagen in schept, om bij de burenen te loopen, of gaarne in koffijhuizen zit, en zelden meer dan volstrekt noodig is, bij de zijnen is. *Huizeloos* is iemand, die zonder woning is.

Daarover valt nog veel meer te praten, en vele oefeningen kunnen daaromtrent nog plaats hebben.

Op ééne bijzonderheid moeten wij u nog opmerkzaam maken. En die is? Dat de klemtoon bij zamenge-

stelde woorden meest altijd op het eerste gedeelte van het woord valt. Past dit maar eens toe, op het uitspreken van de zamengestelde woorden: *werkhuis*, *huiswerk*, *voorhoofd*, *koopman*. Wat zou het toch vreemd klinken, wanneer op het laatste gedeelte gedrukt werd!

Met de afgeleide woorden is dit geheel anders. Daar valt de nadruk gewoonlijk op dat gedeelte van het woord, waarvan het afgeleid is. Dit is ook veelal het eerste gedeelte, maar toch niet altijd. Past dit eens toe op het uitspreken der afgeleide woorden, *kostelijk*, *goddeloos*, *manhastig*, *heldhastig*, enz.

Vragen.

Hoe worden de woorden in de eerste plaats verdeeld? Wat zijn eenvoudige woorden? Wat zijn zamengestelde woorden? Noemt eens een eenvoudig woord. Noemt eens een paar zamengestelde woorden. Waarop moet men bij eenvoudige en zamengestelde woorden vooral acht geven?

Hoe worden de woorden nog verder onderscheiden? Wat zijn oorspronkelijke woorden? Wat zijn afgeleide woorden? Noemt een paar oorspronkelijke woorden. Noemt een paar afgeleide woorden.

Wat valt er bij het uitspreken dezer woorden op te merken? Waarop valt de klemtoon bij zamengestelde woorden? Waarop bij afgeleide woorden?

Oefeningen.

1. Schrijf twaalf eenvoudige woorden van ééne lettergreep.

2. Zoekt twaalf eenvoudige woorden van twee lettergrepen.

3. Schrijf twaalf zamengestelde woorden.

4. Welke is de beteekenis der woorden buiswerk, werkbuis, buisgezin, broodkast, windstreek, papierwinkel, onuisdoos?

5. Schrijf twaalf oorspronkelijke woorden naar het alfabet.

6. Zoekt twaalf oorspronkelijke woorden, welke met ééne *v* beginnen.

7. Zoekt dertig afgeleide woorden.

8. Leidt van de oorspronkelijke woorden buis, wijs, spraak, geld, kleur, beld, andere woorden af.

9. Maakt van die zelfde woorden

ook zamengestelde woorden, en wel van ieder drie.

10. Welke is de beteekenis der woorden, buizig, beldbastig, nuttig, geldeloos, wakkeloos?

DERDE LES.

De soorten van woorden.

Er zijn eene menigte woorden. Wat hebt gij er al vele leeren spreken! Wat hebt gij er al vele leeren lezen en schrijven! Hoe vele staan er niet in uwe boekjes! Ja, het is zeker dat er duizenden woorden zijn.

Hoe is het mogelijk, dat wij al die woorden kunnen onthouden? Dat komt, omdat wij van jongs af dagelijks vele woorden hooren spreken. Omdat wij al woorden leeren kennen, eer wij ze kunnen uitspreken. Omdat wij dagelijks de woorden leerden stamelen, toen wij nog klein waren. Omdat wij in huis en op school iederen dag nieuwe hooren noemen. Omdat wij honderden malen de zelfde woorden hooren uitspreken. Ongemerkt leerden wij al die woorden kennen. Zonder dat wij het zelve weten, leeren wij er eene menigte kennen. Ja, zonder dat wij het opzettelijk willen, prenten wij gestadig nieuwe woorden in ons hoofd.

Maar het vreemdste is, dat wij al die woorden met 26 letters kunnen schrijven. Dat zou men niet zeggen, en toch is het zoo.

Er zijn geleerde mannen, welke al die woorden verzameld en naar het alphabet gerangschikt hebben. Daarvan zijn hoeken gemaakt, welke men woordenboeken noemt.

Er zijn onder de woorden onderscheidene, die veel overeenkomst met elkander hebben. Nu, al die woorden heeft men tot de zelfde soort gebragt. Het gaat wel eens moeilijk, om dat goed te doen, maar toch kan het geschieden. Die verdeeling der woorden in soorten is van groot nut in de taal. Daardoor wordt het aanleeren der taal veel gemakkelijker. Wij moeten ons daarom op die kennis bijzonder toeleggen.

Maar op welke wijze heeft men de woorden in soorten verdeeld?

Dat zal ik zeggen, om u daarvan eenig begrip te geven.

Sommige woorden duiden de namen der dingen aan. Kunt gij niet vele namen van dingen noemen?

Nu, al die woorden heeft men tot de zelfde soort gebragt.

Andere woorden duiden aan, *hoe* de dingen kunnen zijn. Kunt gij wel zeggen, *hoe* deze bank is, en hoe zij *kan* zijn?

Nu, die woorden heeft men ook tot de zelfde soort gebragt.

Nog andere woorden duiden het *getal* der dingen aan. Noemt eens het *getal* kinderen van deze klasse! Ook het *getal* jongens en meisjes!

Nu, die woorden heeft men ook al weder tot de zelfde soort gebragt.

Weder andere woorden duiden aan, wat wij doen, en wat wij kunnen doen. Geeft eens op, wat wij al doen en wat kunnen doen!

Nu, die woorden heeft men insgelijks tot de zelfde soort gebragt.

Nog heeft men woorden, door welke aangeduid wordt, *hoe* wij iets kunnen doen. Denkt maar eens aan het schrijven! *Hoe* kunnen wij schrijven?

Nu die woorden heeft men mede tot de zelfde soort gebragt.

Op die wijze komen wij tot elf verschillende soorten van woorden. Zij zijn de navolgende: Zelfstandige naamwoorden, Lidwoorden, Bijvoegelijke naamwoorden,

Voornaamwoorden, Werkwoorden, Deelwoorden, Telwoorden, Bijwoorden, Voorzetsels, Voegwoorden en Tusschenwerpsels.

In het vervolg zullen wij deze namen verkort schrijven, aldus: Zelfst. n. w., Lidw., Bijv. n. w., Voorn. w., Werkw., Deelw., Telw., Bijw., Voorz., Voegw. en Tusschenw.

Vragen.

Zijn er vele woorden? Hoe vele wel? Hoe kunt gij al die woorden onthouden? Hebt gij ze opzettelijk van buiten geleerd? Hoe hebt gij ze dan geleerd? Hoe vele letters hebben wij bij het schrijven van die woorden noodig?

Wat zijn woordenboeken? Hoe zijn die gemaakt? Door wie zijn ze gemaakt?

Hoe heeft men de woorden verdeeld? Waarom is het nuttig de woorden in soorten te onderscheiden?

Welke woorden heeft men ten eerste tot de zelfde soort gebragt? Noemt eens eenige van die woorden.

Welke woorden heeft men ten tweede tot de zelfde soort gebragt? Noemt eens eenige van die woorden.

Welke woorden heeft men ten derde tot de zelfde soort gebragt?

Welke woorden heeft men ten vierde tot de zelfde soort gebragt? Noemt eenige van die woorden.

In hoevels soorten worden de woorden verdeeld? Hoe heeten die elf soorten? Kunt gij de namen wel verkort schrijven?

Oefeningen.

1. Schrijft 20 namen van dingen.
2. Schrijft 50 namen van dingen naar het alfabet.
3. Schrijft 20 woorden op, die aanduiden, hoe de dingen kunnen zijn.
4. Schrijft 30 woorden naar het alfabet op, die aanduiden, hoe de dingen kunnen zijn.
5. Schrijft 20 woorden, die het getal der dingen bepalen.
6. Schrijft naar het alfabet 20 woorden, die het getal der dingen bepalen.
7. Schrijft 20 woorden op, welke aanduiden, wat wij kunnen doen.
8. Schrijft 50 woorden op naar het alfabet, welke te kennen geven, wat wij kunnen doen.

9. Schrijf 10 woorden op, welke aanduiden, hoe wij iets kunnen doen.

10. Schrijf 20 woorden op naar het alfabet, die te kennen geven, hoe wij iets kunnen doen.

11. Schrijf de namen der elf soorten van woorden verkort op.

VIERDE LES.

Zelfstandige naamwoorden.

Alle dingen hebben namen. Menschen hebben namen, dieren hebben namen, en planten worden ook door namen onderscheiden. Ja alle dingen dragen namen. Sommige dingen hebben namen naar hunnen aard en hunne beteekenis.

Niet alleen het geheele voorwerp of ding, maar ook de deelen er van dragen weder verschillende namen. Uw ligchaam en al zijne deelen worden door bijzondere namen onderscheiden. De dingen, welke door menschen gemaakt zijn, gelijk ook de voorwerpen, welke God geschapen en voortgebracht heeft, alle dragen namen. Ziet maar eens rondom u, in de school en daarbuiten, overal voorwerpen en dingen, welke wij bij name kunnen noemen! Ziet naar boven, naar beneden, op het land en in de zee, overal vindt men eene menigte dingen. En alle zijn door namen onderscheiden.

Wat kunnen wij er vele waarnemen! Met ons gezigt kunnen wij een oneindig getal opsporen. Maar ook met het gehoor kunnen wij er waarnemen. Met

den reuk worden wij er ook gewaar, met den smaak ook, en door het gevoel mede, en dus met al onze zintuigen. En al die dingen dragen namen, dragen *verschillende* namen.

Het is goed, dat alle dingen namen hebben, en dat verschillende dingen weder onderscheidene namen dragen. Nu kunnen wij de dingen goed van elkander onderscheiden.

De dingen, die wij met onze zinnen kunnen gewaar worden, noemen wij *zinnelijke* dingen. Bij voorb. het gras kunnen wij zien, het geluid kunnen wij hooren, de bloem kunnen wij ruiken, de suiker kunnen wij proeven, en den wind voelen. Maar kunnen wij de *waarheid* ook met onze zinnen gewaar worden? Kunnen wij onze *ziel* ook waarnemen?

Nee, wij kunnen de *waarheid*, de *ziel* niet door onze zinnen, door onze *uiterlijke* zinnen gewaar worden. Nu, zulke zaken zijn er nog veel meer, die wij niet door onze uiterlijke zinnen kunnen gewaar worden. Die vernemen wij door onzen *inwendigen* zin. De dingen zijn dus van tweeërlei aard, *zinnelijk* en *onzinnelijk*.

Al de namen van dingen heet men *zelfstandige* naamwoorden. Dat is eene juiste benaming.

Het is goed, om van iedere soort van woorden eene goede beschrijving te geven en die van buiten te leeren. Men zegt daarom: *zelfst. n. w. zijn woorden, die de namen van dingen aanduiden.*

Vragen.

Wat hebben alle dingen? Wie dragen al namen? Welke namen dragen sommige dingen? Hoe vele dingen kunnen wij wel waarnemen? Waarmede kunnen wij de dingen waarnemen? Welke kunnen wij door het gezigt waarnemen? Welke kunnen wij door het gehoor waarnemen? Welke door den reuk? Welke door den smaak? Welke door het gevoel?

Waarom is het goed, dat alle dingen namen dragen? Hoe noemt men de dingen, die wij met onze zinnen gewaar worden? Kunnen wij alle dingen met onze zinnen gewaar worden? Welke niet? Hoe kan men die dan waarnemen? Hoe noemt men de dingen, die wij niet met onze zinnen kunnen gewaar worden?

Hoe noemt men de woorden, die namen van dingen zijn? Waarom is dat eene goede benaming? Maar is de naam naamwoorden niet voldoende? Waarom niet? Hoe heet men ze dan? Wat zijn zelfst. n. w.?

Oefeningen.

1. Schrijf 12 namen a.) van menschen, b.) van dieren, c.) van planten, d.) van boomen, e.) van vogelen, f.) van visschen.

2. Schrijf 12 namen a.) van steden, b.) van dorpen, c.) van buitenplaatsen, d.) van huizen.

3. Schrijf de namen van eenige deelen van het menschelijke ligchaam.

4. Schrijf 12 namen, a.) van

kunstvoortbrengselen, b.) van natuurvoortbrengsels.

5. *Schrijft 12 namen van zinnelijke voorwerpen, a.) door het gezigt, b.) door het gehoor, c.) door den reuk, d.) door den smaak; en e.) door het gevoel waar te nemen.*

6. *Schrijft naar de orde van het alfabet 25 namen van zinnelijke dingen.*

7. *Schrijft naar de orde van het alfabet 25 namen van onzinnelijke dingen.*

8. *Maaakt eene lijst van 60 zelfst.*

92. W.

V I J F D E L E S.

Lidwoorden.

Nu moeten wij over eene zeer kleine soort van woorden spreken, namelijk over de lidw. Ze zijn niet alleen klein, maar ook gering in getal. Er zijn maar weinige lidw. Van alle andere soorten van woorden bestaan er vele, van sommige eene groote menigte. Van de zelfst.

n. w., waarvan wij gesproken hebben, zelfs duizenden. Van de lidw. zijn er maar drie. *De*, *het* en *een* zijn die drie lidw.

Denkt echter niet, dat ze daarom van geringe beteekenis zijn. Dan zoudt ge u zeer vergissen. Zij worden ook veel gebruikt. In de meeste volzinnen komen zij voor, ja zoo onophoudelijk en gedurig komen zij voor, dat zij in de meeste gevallen niet gemist kunnen worden.

Men zet ze *vóór* de zelfst. n. w. Bijna voor alle zelfst. n. w. gebruikt men lidw. Zij bepalen zelfs de beteekenis der zelfst. n. w.

Men geeft van de lidw. deze beschrijving: *Lidwoorden zijn woorden, die men voor de zelfst. n. w. zet, om ze meer of minder te bepalen.*

Zij worden in *bepalende* en *niet-bepalende* lidw. onderscheiden. *De* en *het* zijn *bepalende* lidw. en *een* is een *niet-bepalend* lidw. Men heeft ze daarom in *bepalende* en *niet-bepalende* onderscheiden, om dat *de* en *het* de zelfst. n. w. *meer* bepalen en *een* de zelfst. n. w. *minder* bepaalt.

Kunt gij het onderscheid wel opmerken tusschen *de* pen en *eene* pen? Niet? Dan zal ik het u duidelijk maken. Als ik zeg: geeft mij *eene* pen, dan is het mij geheel onverschillig, welke pen men mij geeft. Als het maar *eene* pen is, dan is het mij goed. Maar zeg ik: geeft mij *de* pen, dan is het mij niet onverschillig, welke pen ik ontvang, dan bedoel ik zekere pen, welke ik met den vinger of door een ander teeken aanwijs.

Voor alle zelfst. n. w. komen geene lidw., want sommige zijn reeds genoeg bepaald. Men kan niet zeggen *de* Willem, *het* Groningen, *een* Zwolle, enz.

De lidw. kunnen ook verbogen worden; doch hierover zullen wij later zamen spreken.

Er zijn nog meer lidw., als: *den*, *der*, *des*, *eens*, *eenen*, *eener*, doch deze zijn van *de*, *het* en *een* afgeleid. Het zijn de zelfde lidw., maar met eenige verandering, over welke verandering wij ook later zullen spreken.

Vragen.

Over welke woorden moeten wij nu spreken? Zijn het groote woorden? Hoe veel zijn de lidw. in getal? Welke zijn de drie lidw.? Zijn de lidw. ook gering in beteekenis? Komen de lidw. nog al voor? Hoe dikwijls komen de lidw. wel voor?

Voor welke soort van woorden plaatst men de lidw.? Welke dienst doen de lidw. bij de zelfst. n. w.? Hoe beschrijft men de lidw.? Hoe worden de lidw. onderscheiden? Welke zijn de bepalende lidw.? Welke zijn de niet-bepalende?

Welke is het onderscheid tusschen de kat en eene kat? Tusschen een huis en het huis?

Komen voor alle zelfst. n. w. lidw.? Voor welke komen geene lidw.? Waarom niet? Zijn er nog meer lidw.? Welke dan? Waarin bestaat het verschil van de en den? Van eene en eenen?

Oefeningen.

1. Schrijft de 3 lidw.
2. Schrijft de afgeleide lidw.
3. Schrijft 12 zelfst. n. w. met lidw. er voor.
4. Zoekt 12 zelfst. n. w., waarvoor het past.

5. *Geeft 20 zelfst. n.w. op, waarvoor de past.*

6. *Maaht naar de orde van het alfabet eene lijst van 20 zelfst. n.w., waarvoor geene lidw. komen.*

7. *Beschrijft het onderscheid a.) tus-schen de meid en eene meid, b.) tus-schen de tafel en eene tafel, c.) tus-schen het papier en een papier.*

ZESDE LES.

Bijvoegelijke naamwoorden.

Er zijn eene menigte dingen. Ja, ze zijn onnoemelijk in getal. Dit hebben wij bij het beschouwen der zelfst. n. w. gezien. Die dingen kunnen echter zeer verschillend zijn. Dat begrijpt gij zeker. Denkt maar eens aan de *bank*, waarop gij zit. Die bank kan *oud* of *nieuw*, *bruin* of *zwart*, *hoog* of *laag*, *kort* of *lang* zijn. Ja, zij kan nog vele andere kenmerken bezitten. Is het noodig, dat wij die kenmerken aanduiden?

Ja, zeer dikwijls is dat noodig. Denkt, dat gij eene nieuwe tafel bij een' schrijnwerker bestelt. Daarmede is de man ongetwijfeld zeer in zijn' schik. Maar kan hij nu reeds beginnen te werken? Wel neen, want hij weet niet, *hoe* de tafel zijn moet. Nu vraagt hij: Moet het eene *ronde* of *vierkante* tafel zijn? Moet het eene *eikenhouten* of *mahoniehouten* tafel zijn? En zoo meer. Wanneer hij daar nu goed mede bekend is,

dan eerst is hij in staat, om aan uw verlangen te voldoen.

Zoo is het met alle zinnelijke dingen. Echter niet alleen met de zinnelijke, maar ook met de onzinnelijke dingen is het zoo. Denkt aan de *waarheid*, die wij altijd in acht moeten nemen. De waarheid kan immers *rein, zuiver, volkomen* zijn, en zoo meer.

Denkt aan de *ziel*, die wij bezitten en die een deel van ons aanwezen uitmaakt. De ziel kan *edel* en *voortreffelijk*, *laag* of *slecht* zijn, en zoo meer.

Wij hebben woorden, welke de kenmerken der dingen aanduiden. Die kenmerken zijn van tweeërlei aard. Zij bepalen zich tot de *hoedanigheid* en tot de *eigenschap* der dingen. Hoedanigheid is iets dat toevallig aan een ding is. Eene hoedanigheid kan veranderen. Denkt aan de tafel die kan *zwart* of *bruin* zijn. Dat noemt men nu eene *hoedanigheid* van de tafel.

Eene eigenschap is iets wezenlijks aan een ding. Denkt aan den muur. Het is een *steen*en muur. Dat is eene *eigenschap* van den muur. De eigenschap *steen*en kan niet veranderen, of het voorwerp houdt op te bestaan. Zegt men: De *witte* muur, dan is *witte* eene hoedanigheid; want zulks is toevallig, den muur had men ook *zwart* kunnen verwen. Om die veranderde hoedanigheid kan de muur wel bestaan blijven.

De woorden, die zulke kenmerken der dingen aanwijzen, heeten bijv. n. w. Zij heeten zoo omdat ze bij de zelfst. n. w. gevoegd worden. Waarom juist bij de zelfst. n. w.? Wel, dat is eene vraag! Zelfst. n. w. zijn immers de namen der dingen. Deze zelfst. n. w. komen meest altijd achter de bijv. n. w. te staan. Men geeft van de bijv. n. w. deze bepaling: *Bijv. n. w. zijn woorden, die de eigenschappen en hoedanigheden der zelfst. n. w. aanduiden.*

Er zijn eene groote menigte bijv. n. w., wijl de dingen zoo zeer in aard, kleur, prijs, grootte en in meer andere opzigten onderscheiden zijn.

Vragen.

Zijn er vele dingen in de wereld? Hoe vele wel? Zijn de dingen van den zelfden naam gelijk? Hoe kan eene pen zijn? Hoe kan een huis zijn? Hoe kan eene lei zijn? Is het noodig, dat wij de bijzondere kenmerken der dingen weten? Heldert dit eens met een voorbeeld op.

Wat zijn zinnelijke dingen? Wat zijn onzinnelijke dingen? Bezitten alle zinnelijke dingen bijzondere kenmerken? Welke dan nog meer? Heldert dit met een voorbeeld op. Hoe kan het huis zijn? Hoe kan het geheugen zijn?

Wat is eene eigenschap? Wat eene hoedanigheid?

Noemt eene eigenschap van den vloer. Noemt eene hoedanigheid van den vloer.

Hoe heeten de woorden, die deze kenmerken der dingen aanwijzen? Waarom heeten zij bijv. n. w.? Hoe beschrijft men de bijv. n. w.? Zijn er vele bijv. n. w. Waaruit leidt men dit af?

Oefeningen.

1. Schrijf 12 bijv. n. w. voor ieder der zelfst. n. w.: huis, school, kerk, kamer, op deze wijze: Het hooge huis. Maar draag zorg, dat iedere opgave men eene kapi-

tafel letter begint, en dat er telkens een
punt achter komt.

2. Zoek 6 bijv. u. w. voor ieder zelfst. u. w.:
liefde, ongehoorzaamheid, geduld, traagheid.

3. Zoek bij ieder der volgende bijv. u. w.
hoog, laag, breed, smal, dik, dun, 6 zelfst.
u. w.

4. Zoek 6 bijv. u. w. van boedanigheid
bij ieder der zelfst. u. w.: droom, brug,
muur, tafel.

5. Voeg 4 bijv. u. w., die eene eigen-
schap uitdrukken, bij ieder der zelfst. u. w.
muur, tafel, bank, school.

6. Noem 16 bijv. u. w., welke men
door de zinnen kan waarnemen.

8. Zoek 30 bijv. u. w., welke twee aan
twee ber tegengestelde uitdrukken, als dik-dun.

9. Schrijf 60 bijv. u. w. van allerlei aard,
doch naar de orde van ber alfabet.

ZEVENDE LES.

Telwoorden.

Wij hebben over de namen der dingen gesproken. Ook hebben wij over hunne eigenschappen en hoedanigheden gehandeld. Als wij eigenschappen en hoedanigheden der dingen kennen, dan is ons dat in vele gevallen van groote dienst. Wij kunnen dan oordeelen over de waarde, het nut en het belang der dingen. Dat komt ons bij het koopen en verkoopen zeer te pas. En dat koopen en verkoopen heeft toch alle dagen plaats.

Maar zou het voldoende zijn, alleen de eigenschappen en hoedanigheden der dingen te kennen? Neen, dat is niet voldoende. Denkt eens, dat men *turf* moet hebben. De winter nadert. Er komt een turfschipper, die zijne waar aanbiedt. Men vraagt: Welke turf is het? Is het *steekturf* of *baggerturf*? Nu onderzoekt men, of het *zuivere* turf is, of het *drooge* turf, of het *zware* turf is, of het *vaste* turf is en of zij van *billijken* prijs is. Dat onderzoek valt goed uit. De turf bezit de eigenschappen en hoedanigheden, welke men verlangt. De schipper krijgt last, om turf te leveren. Maar hij vraagt: *Hoe veel* moet men hebben? Voor *hoe veel* geld?

Het is dus niet genoeg, de eigenschappen en hoedanigheden der dingen te kennen, wij moeten ook de hoeveelheid weten, anders zou het weinig baten. Past het maar eens op andere dingen toe en spreekt er eens met elkander over.

De woorden, welke die hoeveelheden aanwijzen, zijn bekend onder den naam van *telw.* Men kan de hoeveelheden echter op tweeërlei wijze uitdrukken, namelijk in het algemeen en bepaald. Denkt aan de kinderen in deze school. Wanneer iemand in de school komt, dan zegt hij wel eens: Wat zijn hier *vele* kinderen in de school! En dan vraagt hij ook wel, hoe *vele* kinderen zijn er wel? En uit dat antwoord kan hij het

juist gewaar worden. Wij hebben daarom *bepaalde en algemeene telw.*

Men geeft de volgende beschrijving van de telw.: *Telw. zijn woorden, die het getal of de hoeveelheid der dingen aanwijzen.*

Een, twee, drie en alle verdere getallen, honderd, duizend, enz. zijn *bepaalde telwoorden.*

Vele, weinige, ettelijke, sommige, alle, menig zijn *algemeene telw.*

Vragen.

Waarover hebben wij in de drie vorige lessen gesproken? Is het genoeg, de namen der dingen te kennen? Wat moeten wij nog meer weten? Maar is het voldoende, alleen de eigenschappen en hoedanigheden der dingen te kennen? Heldert dit met een voorbeeld op.

Wat moeten wij dus nog meer weten? Door welke woorden geven wij de hoeveelheid te kennen? Wat zijn telw.? Hoe worden de telw. onderscheiden?

Wat zijn bepaalde telw.? Wat zijn algemeene of onbepaalde telw.? Noemt eenige bepaalde telw. Noemt eenige onbepaalde telw. Is beide een bepaald of een onbepaald telw.? Is een paar een bepaald of een onbepaald telw.? Wat denkt gij van alle?

Oefeningen.

1. Noem 16 bepaalde telw.
2. Schrijf 12 algemeene telw.
3. Schrijf 50 telw. naar een alfabet.
4. Voeg bij ieder der zelfst. n. w. appelen, boeken, huizen, paarden 6 bepaalde telw.
5. Voeg bij de zelfst. n. w. spreuken, liefde, waarheid, 4 algemeene telw.
6. Zoek bij ieder der volgende telw. vele, weinige, sommige en ettelijke 6 zelfst. n. w.

A C H T S T E L E S.

Voornaamwoorden.

Als wij van personen en zaken spreken, en dus zelfst. n. w. gebruiken, dan noemen wij ze niet altijd bij hunnen naam. Neen, wij gebruiken de zelfst. n. w. niet altijd en onophoudelijk. Oplettende kinderen zullen dat alreede gemerkt hebben.

Kleine kinderen noemen alle dingen bij hunnen naam, als zij eerst beginnen te spreken. Dat klinkt in den mond van kleine kinderen wel aardig. Maar zou het ons ook goed staan? Neen, dat zou ons niet passen: dat zou met regt kinderachtig wezen.

Als wij eenmaal, om maar iets te noemen, van Pieter gesproken hebben en wij willen meer van hem vertellen, dan zeggen wij: *hij* is een brave jongen, *zijn* vader is een goed man, van *hem* houden wij veel. En als Pieter zelf iets wil verhalen, dan zegt hij: *ik* leer graag, vader houdt veel van *mij*. *Wij* gaan te zamen uit, *ons* huis wordt verkocht.

Als wij eenmaal van Mietje gesproken hebben, en wij willen verder over haar spreken, dan zeggen wij: *zij* is een gehoorzaam kind, *wij* spreken met *haar*, *hare* moeder is ziek, *zij* heeft *zich* gebrand. En spreken wij tot Mietje, dan zeggen wij, bij voorbeeld: *gij* moet oppassen, *ik* zal *u* verrassen, *uwe* moeder is ongesteld.

Nu die woorden: *hij*, *zijn*, *hem*, *zij*, *haar*, *wij*, *u*, *uw*, *uwe*, *hun*, *zich*, *gij*, *ik*, *mij*, komen in de plaats van de namen Pieter en Mietje, dus in de plaats der zelfst. n. w. Op de zelfde wijze zouden wij ook voor andere zelfst. n. w. dergelijke woorden kunnen gebruiken. Men noemt die woorden *voorn. w.*, en beschrijft ze aldus: *voorn. w. zijn woorden, die voor of in de plaats der zelfst. n. w. komen.*

De *voorn. w.* die wij daar straks opnoemden, kwamen meest alle in de plaats der zelfst. n. w. Maar er zijn nog meer *voorn. w.*, als: *die*, *dit*, *dat*, *hen*, *iemand*, *niemand*, *wie*, *welke*, *wat*, *onze*, *deze*, *gene*, *zulke*. Ja, men verdeelt de *voorn. w.* weder in zes soorten, maar daarover zullen wij later spreken.

Vragen.

Noemen wij de zelfst. n. w. bij het spreken en schrijven altijd bij den naam? Wie doen dat veel? Noemt eenige woorden, die in de plaats der zelfst. n. w. komen. Zijn er nog meer?

Hoe noemt men die woorden? Waarom heeten zij zoo? Hoe beschrijft men de voorn. w.? Hoe verdeelt men de voorn. w.?

Oefeningen.

1. Schrijf de u bekende vooru. w. naar de orde van den alfabet.
2. Schrijf 12 zelfst. u. w. en gebruik in de plaats er van vooru. w.
3. Zoek bij mijne, uwe, hunne, hare, dere, gene ieder 6. zelfst. u. w.

NEGENDE LES.

Werkwoorden.

Nu komen wij tot die voorname soort van woorden, welke aanduiden, wat wij doen en wat wij kunnen verrigten. Wij lezen, schrijven, rekenen en zingen, wij praten, lagchen en dansen, wij spelen, huppelen en springen, wij knikkeren, bikkelen en tollen, enz. Wij kunnen zaaijen, maaijen en oogsten, wij kunnen spitten, ploegen en eggen, wij kunnen klimmen en klauteren, ja nog veel meer doen. Dat er honderden en duizenden van zoodanige woorden zijn, dit is ieder toch duidelijk.

Behalve aan personen kunnen wij ook aan zaken zoodanige verrigtingen toekennen, ja aan alle zinnelijke en onzinnelijke dingen kunnen verrigtingen toegekend worden. De leugen bedriegt, de zonde schaadt, de waarheid zegeviert, de ziel verhuist, enz. Dat het getal van die woorden verbaazend groot is, laat zich alzo gemakkelij beseffen.

Men noemt die woorden teregt *werkw.* Dat is voor die soort van woorden een zeer gepaste naam. Men

beschrijft ze daarom aldus: *werkw. geven het zijn, worden en werken der dingen te kennen.*

Zijn *zitten en staan, liggen en wandelen* dan ook *werkw.*? Wel zeker, even als *slapen en waken, rusten en leunen* en meer andere. In den eigenlijken zin werkt iemand, die slaapt wel niet, maar hij doet toch iets.

Door naamw. en werkw. kunnen wij allerlei volzinnep maken. Met naamw. en werkw. ieder afzonderlijk kan dat niet geschieden. Daarom zijn de werkw. zoo noodzakelijk. Ja, ze zijn zelfs onmisbaar. De volgende zinnen bewijzen dit: *het kind werkt, het vuur brandt, de reiziger verdwaalt, de lieve jongen speelt, deze menschen vertrekken, alle appelen verrotten, zijne lieve ouders zijn ziek.* Zulke uitdrukkingen noemen wij volzinnen, ook wel voorstellen. De voorstellen bestaan ten minste uit een werkw. en een naamw. Het kleinste voorstel is: *hij is.* In sommige komen ook nog lidw., in andere bijv. n. w., in nog andere ook voorn. w. en telw., maar zonder een werkw. is geen voorstel mogelijk.

Vragen.

Tot welke woorden komen wij nu? Wat geven die woorden te kennen? Maakt dit eens door een voorbeeld duidelijk. Hoe noemt men die woorden? Waarom heeten zij zoo? Wat zijn dus werkw.? Zijn er vele werkw.? Waaruit kunnen wij dat opmaken? Noemt eens eenige werkw.

Zijn slapen en rusten ook werkw.? Waarom? Wat kunnen wij door werkw. en naamw. doen? Heldert dit met een voorbeeld op.

Hoe noemt men zoodanige uitdrukkingen? Waaruit bestaat het kleinste voorstel? Welk is het kleinste voorstel?

Oefeningen.

1. Maak een lijn van 100 werkw. naar de orde van een alfabet.
2. Zoek 20 werkw., die twee aan twee een tegengestelde uitdrukken.
3. Zoek 20 werkw. en 20 zelfst. u. w. tot verscbillende voorstellen te vereenigen.
4. Zoek 20 werkw. met zoo vele bepalende lidw. en zelfst. u. w. tot voorstellen te vereenigen.
5. Maak twaalf voorstellen met voorn. w. en werkw.
6. Maak twaalf voorstellen met lidw., bijv. u. w., zelfst. u. w. en werkw.
7. Maak twaalf voorstellen met telw., zelfst. u. w. en werkw.
8. Wijs aan, tot welke soort van woorden ieder woord der volgende voorstellen behoort: het kind praat, zijn broertje slaapt,

de getrouwe hond waakt, alle menschen vlugten, de gouden zon schijnt, millioenen sterren schijnen, deze aarde is vruchtbaar.

TIENDE LES.

Deelwoorden.

Wij hebben in de vorige les van werkw. gesproken. Van die werkw. wordt eene andere soort van woorden afgeleid, die men *deelw.* noemt. Op die wijze maakt men van het werkw. *leeren*, de *deelw. leerende* en *geleerd*, van het werkw. *maken*, de *deelw. makende* en *gemaakt*, van *spelen* de *deelw. spelende* en *gespeeld*, van *spreken* de *deelw. sprekende* en *gesproken*.

Gij ziet alzoo, dat men van ieder werkw. twee *deelw.* maakt. Het eene wordt gemaakt door *de* achter het werkw. te voegen. Dit *deelw.* draagt den naam van tegenwoordig *deelw.* Op die wijze kan men van de werkw. *buigen*, *klimmen*, *praten*, enz. de tegenwoordige *deelw. buigende*, *klimmende*, *pratende* maken, dat al zeer gemakkelijk gaat.

Maar met de andere soort van *deelw.* gaat het niet zoo gemakkelijk. Daarin kan men zich wel eens vergissen, als men niet zeer opmerkzaam is.

Men plaatst, om deze soort van *deelw.* te maken *ge* vóór het werkw., terwijl men den uitgang van het werkw. verandert. Men noemt ze verleden *deelw.* Achter sommige van die verledene *deelw.* komt eene *d*, achter andere eene *t*, en achter nog andere *en*, zoo als op te merken is uit *gehoord*, *gedrukt*, *gelaten*.

Hoe komt dat?

Dat zal ik u voorloopig zeggen. Naderhand zal het u nog wel duidelijker worden.

Men heeft verschillende werkw., zoo als gij wel denken kunt. Nu, in sommige van die werkw. komt soms eene *t*, zoo als in *waken*; dit wordt wel eens

waakten, en omdat die *t* er in komt, daarom schrijft men *gewaakt* met eene *t*. Op de zelfde wijze is het ook met *snoepen*, *koken*, *rooken*, waarvan de verleden deelw. *gesnoept*, *gekookt* en *gerookt* komen.

Dit is nu met het werkw. *hooren* zoo niet. Hiervan komt *hoorden* met eene *d*, en daarom het verl. deelw. *gehoord* met eene *d*. Zoo is het ook met *boenen*, *dweilen*, *draven*, die wel eens *boenden*, *dweilden*, *draafden* worden, en daarom hebben de verl. deelw. *geboend*, *gedweild*, *gedraafd*. eene *d*.

Van eene andere soort van werkw., zoo als *lezen*, *spreken*, *bidden*, *treden*, die veranderen in *lazen*, *spraken*, *baden*, *traden*, gaat het verl. deelw. uit op *en*, als *gelezen*, *gesproken*, *gebeden*, *getreden*. Die verl. deelw. zijn echter gemakkelijk te schrijven.

De deelw. kunnen, even als de bijv. n. w., voor de zelfst. n. w. geplaatst worden, zoo als blijkt uit: het *lezende* kind, de *biddende* vrouw, het *gebroken* glas, de *geleerde* man, de *gemaakte* broek. Dáárom heet men ze deelw., omdat zij deel hebben aan de bijv. n. w. en werkw. Zij worden van de werkw. afgeleid en soms als bijv. n. w. gebruikt. Men beschrijft ze zoo: *deelw. zijn woorden, die deel hebben aan de bijv. n. w. en de werkw.*

Vragen.

Over welke soort van woorden is in de vorige les gehandeld? Welke woorden leidt men van de werkw. af? Hoe veel deelw. maakt men van ieder werkw.? Hoe noemt men het eene deelw.? Waarop eindigen de tegenv. deelw.?

Hoe noemt men het andere deelw.? Hoe worden die deelw. gemaakt? Waarop eindigen de verl. deelw.?. Welke eindigen op eene d? Welke eindigen op eenet? Welke gaan op en uit?

Waarom heeten deze woorden deelw.? Hoe beschrijft men ze? Welk deel hebben zij aan de werkw.? Welk deel hebben zij aan de bijv. n. w.?

Oefeningen.

1. Schrijf 20 werkw., en leidt daarvan even zoo vele tegenw. en even zoo vele verl. deelw. af.
2. Maakt 20 verl. deelw., die op *d* eindigen.
3. Maakt 20 verl. deelw., die op *t* eindigen.
4. Schrijf 20 verl. deelw., die op *en* uitgaan.
5. Schrijf 12 voorstellen met tegenw. deelw.
6. Schrijf 12 voorstellen met verl. deelw.
7. Eracht een paar voorstellen te maken met een lidw. en bijv. n. w., voorn. w. en werkw.
8. Maakt nog een paar voorstellen met een lidw., bijv. n. w., telw., deelw., voorn. w. en werkw.

ELFDE LES.

Bijwoorden.

Wij lezen. Ook schrijven wij. Daarenboven rekenen wij. Ja wij leeren nog veel meer. Wij werken op die wijze in de school. Maar leeren alle kinderen even goed? Schrijven alle kinderen even fraai? Rekenen alle kinderen even nauwkeurig? O neen: dat scheelt veel. Daarom: het werk kan op verschillende wijzen gedaan worden. Nu, zoo is het met alle andere werkingen. En dan kan het werk daarenboven op verschillende tijden, op onderscheidene plaatsen gedaan worden. Denkt aan het werkw. *spelen*. De kinderen kunnen *lief* spelen, *vréedzaam* spelen, *gedurig* spelen, *'s morgens* spelen, *hiér* spelen, *ginds* spelen, en zoo meer. Denkt verder eens na, *hoe* men kan *praten*, *wanneer* men kan *bikkelen*, waar men kan *zitten*, en zoo voort. Wij krijgen op die wijze eene nieuwe soort van woorden. Die woorden hoemt men *bijw.* Zij heeten zoo, omdat zij *bij* de werkw. behooren. Men geeft er deze bepaling van: *bijw. zijn woorden, die eene hoedanigheid of omstandigheid van de werking te kennen geven.*

Hoedanigheid ziet op de wijze, *hoe* het werk gedaan wordt, als *mooi* schrijven, *duidelijk* lezen, *voortreffelijk* rekenen. In dat opzigt komen de *bijw.* zeer veel overeen met de *bijv. n. w.* Ja, vele *bijv. n. w.* kunnen ook als *bijw.* voorkomen.

Zoo zegt men: de *fraaije* kamer. Daar is *fraai* een *bijv. n. w.*; en men zegt ook: hij schrijft *fraai*, waarin *fraai* een *bijw.* is. Zoo kunnen *goed*, *kwaad*, *duidelijk*, *zindelijk*, *lief*, *boos*, enz., nu eens *bijv. n. w.*, dan weder *bijw.* zijn. Behooren zij bij de zelfst. *n. w.*, dan zijn het *bijv. n. w.* Behooren zij bij de werkw., dan zijn het *bijw.*

De omstandigheid der *bijw.* ziet meer op de plaats en den tijd der werking, zoo als *gij* zien kunt uit:

ik woon hier, gij zit daar, hij vertrekt morgen, wij gaan te zamen, enz.

Deze bijw. kunnen niet alle als bijv. n. w. voorkomen. Gij kunt dit wel eens beproeven met *heden, wanneer, misschien, zoo, neen, genoeg*, enz.

Vragen.

Welke werkingen doen wij al? Maar hoe doen wij ze? Hoe kunnen wij slapen? Wanneer mogen wij spelen? Waar ligt de stad?

Kan het zelfde werk niet op verschillende wijzen gedaan worden? Welke woorden duiden het aan? Wat zijn bijw.? Hoe beschrijft men ze? Waarom heeten zij zoo? Met welke soort van woorden hebben zij overeenkomst? Waarin verschillen zij echter?

Wat is hoedanigheid? Past dit op verschillende voorbeelden toe. Wat is omstandigheid? Past dit op verschillende voorbeelden toe. Waarin bestaat verder het verschil tusschen de bijw. van hoedanigheid en van omstandigheid?

Oefeningen.

1. Schrijft zes verschillende wijzen / waarop men a.) kan lezen / b.) kan schrijven / c.) kan rekenen / d.) kan zingen.

2. Maakt 12 verschillende volzinnen met het zelfde bijw.

3. *Maaht* 12 *verschillende* *volzinnen* met *verschillende* *Bijv.*

4. *Schrijft* 12 *Bijv.* van *goedartigheid*.

5. *Noemt* 12 *Bijv.* van *omstandigheid*.

6. *Schrijft* 12 *Bijv. n. v.* die ook *Bijv.*

kunnen zijn.

7. *Maaht* 12 *voortellen* met *verschillende* *Bijv. n. v.*

8. *Maaht* 12 *voortellen* / *waarin* de *genoemde* *Bijv. n. v.* *alt* *Bijv.* *voorkomen*.

9. *Maaht* *een* *deictal* *voortellen* met *lidv.* / *Bijv. n. v.* / *voorn. v.* / *zelfst. n. v.* / *voetv.* / *en* *Bijv.*

10. *Maaht* *een* *deictal* *voortellen* met *lidv.* / *tefv.* / *voorn. v.* / *zelfst. n. v.* / *voetv.* *en* *lijv.*

TWAALFDE LES.

Voorzetsels.

Welke zijn de belangrijkste soorten van woorden? Dat zijn immers de *zelfst. n. w.* en de *werkw.* Nu, tot die woorden behooren de *bijv. n. w.* en *bijw.* Tot welke behooren de *bijv. n. w.*? Tot welke de *bijw.*?

Voor de *zelfst. n. w.* en *werkw.* zet men zeer dikwijls nog andere woorden. Die woorden noemt men daarom te *regt voorz.* Zij hebben zoo wel betrekking op de *zelfst. n. w.* als op de *werkw.*, daarom zullen wij eerst over hunne betrekking tot de *zelfst. n. w.* spreken.

De *voorz.* staan dikwijls onmiddellijk vóór de *zelfst. n. w.* Wat wil dat zeggen? Dat zij zonder eenig an-

der tusschenwoord vóór het zelfst. n. w. staan. Dit blijkt uit de voorbeelden : Dirk vertrekt *naar* Sneek. Het kind gaat *in* huis.

Zeer dikwijls komt er tusschen het voorz. en het zelfst. n. w. een lidw. te staan; daardoor wordt echter de betrekking tusschen het zelfst. n. w. en het voorz. niet verbroken. Bij voorbeeld: Dorus klimt *op* het dak; Jan duikt *onder* het water.

Staat er nog een bijv. n. w. tusschen, dit zal evenwel de betrekking tusschen het zelfst. n. w. en voorz. niet verhinderen, zoo als blijken kan uit deze voorbeelden: hij waadt *door* den breeden stroom, ik ga *langs* den breeden stroom.

Ook houdt die betrekking niet op, al komen er voorn. w., telw. of deelw. tusschen te staan. Bij voorbeeld: het meisje leest *in* deze nuttige boeken, Pieter vertrekt *uit* zijne nieuwe woning, Hendrik spreekt *over* drie verschillende zaken, men lacht hem *uit over* zijn laf gesprek.

De voorz. en zelfst. n. w. worden zelden tot één woord verbonden of vereenigd. Neen, zij maken doorgaans niet één woord uit, en daarom worden die voorz. *scheidbare* voorzetsels genoemd. *Aan, boven, door, in, uit, onder, op, na, tegen, voor, naar*, enz. zijn daarom *scheidbare* voorz.

De werkw. worden dikwijls met de voorz. vereenigd, zoo als men zien kan uit *loopen*, dat *beloopen, ontloopen, verloopen* wordt; ook uit *kennen*, dat *miskennen, herkennen, bekennen*, enz. wordt, nog uit *kleeden*, dat *verkleeden, ontkleeden, bekleeden* wordt. *Be, ge, her, ont, ver* zijn onscheidbare voorz.

De werkw. krijgen door de voorz. op deze wijze eene geheele andere beteekenis, ja somtijds wel eene tegengestelde beteekenis. *Kennen* toch wordt door het voorz. *mis . . . . miskennen*; *kleeden* wordt door *ont . . . . ontkleeden*; en zoo meer.

Maar wat zijn nu voorz.? De beschrijving is niet gemakkelijk. Men bezigt wel eens deze: *voorz. zijn woorden, die voor de zelfst. n. w. en werkw. komen*,

om de betrekking tusschen die soorten van woorden aan te duiden, en tevens om ze aan elkander te verbinden.

Vragen.

Welke zijn de belangrijkste soorten van woorden? Welke soort van woorden staat tot de werkw. en zelfst. n. w. in betrekking? Waarom heeten die zoo? Welke soort van woorden staat alleen in betrekking tot de werkw.? Welke alleen tot de zelfst. n. w.

Komen de voorz. altijd onmiddellijk vóór de zelfst. n. w.? Welke woorden komen dikwijls tusschen beide? Geeft van ieder een voorb. Hoe worden de voorz. onderscheiden? Wat zijn scheidbare voorz.? Noemt voorbeelden met scheidbare voorzetsels.

Met welke woorden worden de voorz. dikwijls tot één woord vereenigd? Hoe heeten die voorz.? Noemt voorbeelden met onscheidbare voorz. Noemt eenige onscheidbare voorz.

Verandert de beteekenis der werkw. ook door bijvoeging der voorz.? Welke is de onderscheidene beteekenis van gaan en begaan? van zoeken en bezoeken? van kennen en bekennen? Wat is het onderscheid tusschen na en naar? Wat zijn voorzetsels?

Oefeningen.

1. Schrijft 12 voorstellen met onscheldbare voorzetsels.
2. Schrijft 12 voorstellen / in welke een zelfst. n. w. onmiddellijk op een voorz. volgt.
3. Schrijft 12 voorstellen / in welke tusschen het voorz. en het zelfst. n. w. een lidw. komt te staan.
4. Schrijft 12 voorstellen / in welke tusschen het voorz. en het zelfst. n. w. ook een bijv. n. w. komt te staan.
5. Schrijft 12 voorbeelden / in welke tusschen het zelfst. n. w. en het voorz. ook een bijw. komt te staan.
6. Schrijft 12 voorstellen / in welke tusschen het zelfst. n. w. en het voorz. ook telw. / voorn. w. en deelw. komen te staan.
7. Schrijft 12 voorstellen / in welke het voorz. vooraan komt te staan.
8. Schrijft met ieder der onderscheidene voorz. be, ge, her, ont, ver 4 werkttw.
9. Maakt 6 voorstellen met het voorz. na / en 6 met het voorz. naar.

DERTIENDE LES.

Voegwoorden en tusschenwerpsels.

Alle voorstellen zijn niet even lang. Sommige bestaan uit weinige woorden, andere uit vele. Het voorstel: *de man werkt*, bestaat maar uit drie woorden. Gij weet, dat er nog kortere voorstellen zijn. Het

voorstel: *de vlijtige man uit het naast bij gelegen dorp werkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat*, bestaat uit vele woorden. Een voorstel kan een' volzin uitmaken. Men kan ook onderscheidene voorstellen tot een' volzin vereenigen, en daardoor kan men ze nog veel grooter maken. Bij voorbeeld: *ik eet, ik drink*. Deze voorstellen kan men vereenigen, door te zeggen: *ik eet en drink*. Welk woordje is daarin van groote dienst? Nog een ander voorbeeld: *Hendrik wilde boeken koopen. Hendrik had geen geld*. Deze beide voorstellen kan men dus tot een' zin vereenigen: *Hendrik wilde boeken koopen, maar hij had geen geld*. Welk woordje komt hier bij te pas?

Wij zullen dit nog verder ophelderen. Bij voorbeeld: *Pieter gaat naar de school, want hij is zeer leergierig. De schipper vaart naar Schiedam, ofschoon hij ongesteld is*. Welke woorden verbinden hier deze voorstellen aan elkander?

Zulke woorden zijn er nog vele meer, als: *dewijl, opdat, indien, hoewel, echter, zoo, dat, enz.* Zij heeten voegwoorden, omdat zij onderscheidene deelen van volzinnen te zamen voegen of met elkander verbinden. Men beschrijft ze zoo: *voegwoorden zijn woorden, welke dienen om het eene deel van een' volzin aan een ander deel te verbinden*.

Bij het bezigen der voegw. komt het gebruik der leesteekens, vooral van het comma, commapunt en het dubbele punt zeer te pas. Voor de meeste voegwoorden in het midden van een' volzin moet een dezer drie teekens geplaatst worden. Welke der drie teekens? Dat is moeilijk te zeggen. Als gij goed, duidelijk en verstaanbaar leest, zult gij het dikwijls zelve wel gevoelen.

Aan het einde van deze les, moeten wij nog met een paar woorden over de laatste soort van woorden spreken. Kunt gij u de laatste soort uit de vierde les nog herinneren?

Het zijn de tusschenwerpsels. Zij heeten zoo, omdat ze van het voorstel, waarbij zij komen, eigenlijk

geen deel uitmaken. En ook, omdat ze dan voor, dan in het midden, en dan aan het einde van een' volzin komen. Zij worden er, zoo het schijnt, maar tusschen geworpen. Dit blijkt uit deze voorbeelden: *O! wat ben ik ziek! Dat is leelijk, foei! Ach! wat ben ik ongelukkig! Ach! God, wees mij genadig!*

De tusschenwerpsels drukken de gemoedsgesteldheid van den spreker of schrijver uit. Daarom zegt men: *tusschenwerpsels zijn woorden, die eene aandoening of gewaarwording uitdrukken.* Dat zij van tweeërlei aard zijn, is duidelijk; want onze aandoening kan vrolijk of treurig, aangenaam of onaangenaam zijn. *Ach, helaas, ooh, foei*, behooren tot de eerste, *ha, heisa* tot de tweede soort.

Vragen.

Zijn alle voorstellen even lang? Waaruit bestaan de kortste voorstellen? Noemt eens eenige korte voorstellen. Welke is ook het kortste voorstel? Waaruit kan een volzin bestaan? Bestaat een volzin altijd uit één voorstel? Op welke wijze kan men onderscheidene voorstellen tot een' volzin vereenigen? Noemt daarvan eenige voorbeelden. Noemt eenige woorden, welke daarbij vooral in aanmerking komen. Hoe heeten die woorden? Waarom worden zij zoo genoemd? Wat zijn voegw.?

Welke is de laatste soort van woorden? Waarom heeten die zoo? Wat zijn tusschenw.? Hoe worden zij onderscheiden? Welke teekens komen bij het gebruik der tusschenw. zeer te pas?

Oefeningen.

1. Schrijft een twintigtal voegtu. naar de orde van het alfabet.
2. Maakt 12 volzinnen met voegtu.
3. Maakt 12 volzinnen / ieder met een onderscheiden voegtu.
4. Maakt 4 volzinnen / waarin 8 verschillende soorten van woorden voorkomen.
5. Maakt 4 volzinnen met 9 verschillende soorten van woorden.
6. Maakt 4 volzinnen met 10 verschillende soorten van woorden.
7. Schrijft 12 voorstellen met tusschenw.
8. Maakt 4 volzinnen met de elf verschillende soorten van woorden.
9. Wijst in 20 volzinnen / welke u on-derwijzer u wel mededeelen zal / de verschillende soorten van woorden aan.
10. Maakt 6 volzinnen / in welke een comma gebruikt wordt.
11. Maakt 6 volzinnen / in welke een komma-punt moet voorkomen.

VEERTIENDE LES.

Onderscheiding der soorten van woorden.

Er zijn elf soorten van woorden, zoo als wij gezien hebben. Sommigen, welke de deelwoorden niet als eene bijzondere soort aannemen, tellen er tien. Welke zijn ze? Die soorten van woorden worden eerstelijk in voorname en minder voorname soorten onderscheiden. Wij hebben wel alle soorten noodig, om te spreken en te schrijven, maar ze zijn niet alle even belangrijk en noodzakelijk.

De zelfst. n. w. en w. w. zijn de voornaamste soor-

ten van woorden. Waarom? Ten eerste, omdat men buiten die twee soorten van woorden geen voorstel in woorden kan uitdrukken. Beproeft het maar, wij moeten altijd een zelfst. n. w. of een voorn. w., dat in de plaats er van komt, en een w. w. gebruiken, om onze gedachten in woorden te brengen.

Ten tweede zijn het de voornaamste soorten, omdat vele andere soorten van woorden van de zelfst. n. w. en w. w. afhangen of tot een van beide behooren. Zoo behooren de lidw., bijv. n. w., voorn. w. en telw. tot de zelfst. n. w. en de bijw. tot de w. w. De voorz. en deelw. behooren tot beide. Alleen de voegw. en tusschenw. behooren tot geen van beide en staan met het geheele voorstel in verband.

Ten derde zijn de zelfst. n. w. nog zeer voornaam, omdat alle andere soorten van woorden als zelfst. n. w. kunnen voorkomen.

Ten vierde zijn de w. w. ook eene voorname soort, omdat ze waarschijnlijk de oudste soort van woorden zijn, en omdat men nog wel een voorstel kan maken of eene uitdrukking kan doen, zonder een zelfst. n. w. te gebruiken, maar volstrekt niet zonder w. w. Bij v. *weest oplettend*, enz.

De elf soorten van woorden worden ook nog onderscheiden in *veranderlijke* en *onveranderlijke* soorten van woorden. De zelfst. n. w., lidw., bijv. n. w., voorn. w. en werkw. veranderen. Vele bijw., telw. en deelw. veranderen in sommige opzichten ook. Maar de voegw., voorz. en tusschenw. veranderen niet.

De naamw., telw. en deelw. veranderen door *verbuiging*.

De w. w. veranderen door *vervoeging*. En de bijv. n. w., sommige telw., de bijw. van hoedanigheid en de deelw., wanneer die als bijv. n. w. voorkomen, veranderen door *trappen van vergelijking*.

De *verbuiging* bestaat in het veranderen van de laatste letters der naamw., lidw., telw. en deelw.

De *vervoeging* bestaat in het weglaten en veranderen van het laatste gedeelte des w. w., en somtijds in het veranderen van den wortelklinker. Welke is de wor-

telklinker? Dat is die klinker, welke in het zakelijke deel van het woord voorkomt.

Het vormen der *truppen van vergelijking* bestaat in het veranderen van den uitgang der bijv. n. w., telw., bijw. en deelw.

De zelfst. n. w. of de voorn. w., die in hunne plaats komen, en de w. w. komen in *drieërlei* betrekking tot elkander voor. Hoe? Ja, dat zal ik u duidelijk trachten te maken, en wanneer gij het op honderden voorbeelden toepast, moet het u ook duidelijk worden. Hier kunnen maar weinige voorbeelden voorkomen.

De man spit. Wie doet hier iets? Wel, de man, want er staat, dat hij spit. Hij *werkt* dus. *Het kind eet, de vrouw breit*, hier doen het kind en de vrouw ook iets. Al die personen komen als *werkende* voor. Dat is het eerste geval, waarin een w. w. en zelfst. n. w. ten opzichte van elkander kunnen voorkomen. Dat geval noemt men het *onderwerp*.

Hendrik slaat den man. Werkt de man daar ook? Wel neen. Daar ondergaat de man de werking, en Hendrik is de werker. Nu, dat is het tweede geval, waarin een zelfst. n. w. en een w. w. ten opzichte van elkander kunnen voorkomen. Dit blijkt verder uit de voorbeelden: Hendrik leest de *courant*. Jan eet *koek*, waarin *courant* en *koek* de werking ondergaan. Doch in: Pieter schrijft een *brief*, Maria bakt eene *taart*, ondergaan *brief* en *taart* de werking niet, maar zij worden door de werking voortgebracht. Men noemt dit tweede geval het *voorwerp*. Zoo zijn ook in: hij spreekt *de waarheid*, zij leest *de les*, men zingt een *lied*, men eet *koek*, waarheid, les, lied en koek de *voorwerpen*.

Ik spreek van den man. Werkt de man daar ook? Ondergaat daar de man de werking? Neen, hij werkt niet, en hij ondergaat de werking ook niet. *Ik zit op de tafel*, *Gerrit wandelt langs den weg*. Ook in deze beide voorbeelden werken *de tafel* en *de weg* niet, en zij ondergaan de werking ook niet. In dit opzigt komt een zelfst. n. w. in het *derde* geval voor. Dat derde geval noemt men *bepaling*.

Nog meer voorbeelden : Piet loopt *door* de kamer , Jan gaat *uit* het huis , Dirk verkoopt *onder* de markt , Hein loopt *tusschen* de banken , enz. Welke woorden zijn in deze voorbeelden met cursieve letters gedrukt ? Nu , die voorz. worden veel gebruikt om bepalingen te maken. Dan zijn ze bijna onmisbaar.

Vragen.

In hoe vele soorten worden de woorden verdeeld ? Welke zijn die elf soorten ? Geef van ieder eene beschrijving.

Hoe worden die elf soorten van woorden in de eerste plaats verdeeld ? Welke zijn de voornaamste soorten van woorden ? Waarom zijn de zelfst. n. w. en w. w. ten 1° de voornaamste soorten van woorden ? Waarom ten 2° ? Waarom ten 3° ? Waarom ten 4° ? Waarom zijn de w. w. nog voorname , dan de zelfst. n. w. ?

Welke zijn de minder voorname soorten van woorden ? Welke behooren tot de zelfst. n. w. ? Welke soort behoort tot de w. w. ? Welke soorten behooren tot beide ? Welke behooren tot geene van beide ?

Hoe worden de elf soorten van woorden nog verder verdeeld ? Welke zijn de veranderlijke soorten van woorden ? Welke zijn de onveranderlijke ?

Welken naam dragen de veranderingen , die de woorden ondergaan ? Waarin bestaat de

verbuiging? Welke soorten van woorden veranderen door verbuiging? Waarin bestaat de vervoeging? Welke woorden veranderen door vervoeging? Wat is het zakelijke deel van het w. w.? Wat verstaat men door den wortelklinker? Welke soorten van woorden veranderen door de trappen van vergelijking? Waarin bestaat de verandering door de trappen van vergelijking? Welke soorten veranderen en door verbuiging en door trappen van vergelijking?

In hoe velerlei betrekking komen de zelfst. n. w. en w. w. ten opzichte van elkander voor? Welke is het eerste geval? Heldert dit met eenige voorbeelden op. Hoe noemt men dit eerste geval? Welk is het tweede geval? Heldert dit met eenige voorbeelden op. Hoe noemt men dit geval? Welke is het derde geval? Heldert dit met eenige voorbeelden op. Hoe noemt men dit geval? Welke soort van woorden komt bij het maken van bepalingen zeer te pas? Geeft voorbeelden.

Oefeningen.

1. Schrijft de elf toortey van woorden.
2. Verdeelt ze: a. in voornamen en minder voornamen toortey van woorden / en b. in veranderlijks en onveranderlijks.
3. Maakt 12 voorstellen zonder zelfst. n. w.
4. Maakt 10 voorstellen / waartin ieders

toort van woorden beurtelings alst een zelfst.
m. v. voorkomt.

5. Geef eenige beoanderingen op van de,
het, man, braaf, deze, alle, leeren en
fraai.

6. Schrijf 12 voorstellen / waarin een
onderwerp voorkomt.

7. Schrijf 12 voorstellen / met een
voorwerp, waarvan 6 de werking ondergaan
en 6 door de werking voortgebracht worden.

8. Schrijf 12 voorstellen met een
bepaling.

9. Schrijf 6 voorstellen / waarin het
woord school alst onderwerp voorkomt.

10. Schrijf 6 voorstellen / waarin het
woord school alst voorwerp voorkomt.

11. Schrijf 6 voorstellen / waarin het
woord school alst bepaling voorkomt.

12. Schrijf 6 voorstellen met bepalingen
door middel van voorzetsels.

13. Schrijf 6 voorstellen met bepalingen
zonder het gebruik van voorzetsels.

14. Ontleed de volgende volzinnen: Het
kind leest de les. Het brave kind leest op
school de les. Het zeer vlijtige kind leest
alle dagen op school de les uit het boek.

VIJFTIENDE LES.

*Bijzonderheden der zelfst. n. w.**Soorten en getallen.*

Er komen bij de zelfst. n. w. verschillende bijzonderheden voor, die wij naauwkeurig moeten opmerken. Tot die bijzonderheden behooren de *soorten, getallen, geslachten en naamvallen*. Die bijzonderheden moeten wij goed leeren kennen, want anders zouden wij de zelfst. naamwoorden in het algemeen niet goed kunnen gebruiken.

De eerste bijzonderheid betreft de *soort* der zelfst. n. w. De zelfst. n. w. kunnen een' persoon of eene zaak naauwkeurig aanduiden, of zij geven in het algemeen personen of zaken te kennen. Daarom verdeelt men de zelfst. naamwoorden in twee soorten. De eerste soort heet men *eigene zelfst. n. w.* *Pieter, Groningen* en *Zorgvliet* zijn *eigene zelfst. n. w.*, want van de duizend millioenen menschen, die er op de wereld zijn, noemen wij er maar één, n. l. *Pieter*. Van al de andere menschen spreken wij niet. Zoo is het ook met den naam *Groningen*. Van al de duizenden steden, die er op de aarde zijn, noemen wij er maar eene, n. l. *Groningen*. Van al de andere steden spreken wij niet. Zoo is het nog verder met den naam *Zorgvliet*; want van al de honderden buitenplaatsen, die er gevonden worden, noemen wij er maar eene, n. l. *Zorgvliet*. Van alle andere buitenplaatsen spreken wij niet.

Men zegt daarom: *Eigene zelfst. n. w. zijn zulke woorden, die den naam van een' persoon of zaak te kennen geven met uitsluiting van alle andere*. Men schrijft die woorden altijd met eene hoofdletter, al komen ze ook mid-den in den zin voor.

De tweede soort heet *gemeene zelfst. n. w.* Ze zijn op alle namen van personen en zaken van de zelve soort toepasselijk. Uit het bovenstaande moet het u reeds dui-

delijk zijn. De woorden *mensch*, *stad*, *buitenplaats* kunnen dit genoegzaam ophelderen. De naam *mensch* is op alle redelijke bewoners der aarde toepasselijk; de naam *stad* op alle zeer bevolkte en bevoorregte plaatsen, en de naam *buitenplaats* op alle aangename en voor genoegen ingerigte, met tuinen en wandeldreven omringde huizen in den omtrek van steden en dorpen. Men zegt daarom: *gem. zelfst. n. w. zijn zulke woorden, die op eene geheele soort toepasselijk zijn.*

Er valt nog meer bij de zelfst. n. w. op te merken, waarover wij moeten handelen. De zelfst. n. w. kunnen één persoon of zaak aanduiden of meer dan één, als: kerken, bord, huizen, enz. In het eerste geval zegt men: het zelfst. n. w. is enkelv., en in het tweede geval zegt men: het zelfst. n. w. is meerv. *Het enkelv. duidt eene eenheid aan, het meervoud duidt eene meerderheid aan.* Het meerv. wordt van het enkelv. afgeleid.

In de meeste gevallen voegt men achter het enkelv. *en*, om het meerv. te maken, als: bank, banken; bord, borden; boek, boeken, enz.

Ook voegt men achter sommige wel eene enkele *n*, om het meerv. uit te drukken, als: behoefte, behoeften; belofte, beloften, enz.

Nog bij andere zelfst. n. w. wordt achter het enkelv. eene *s* gevoegd, om het meerv. te vormen, als bakker, bakkers; winter, winters, enz.

Bij eenige weinige zelfst. n. w. voegt men achter het enkelv. *eren*, als kind, kinderen; rund, runderen, lied, liederen, enz.

Sommige zelfst. n. w. veranderen bij het maken van het meerv. van wortelklinker, als *stad*, *steden*, *smed*, *smeden*, *schip*, *schepen*, enz.

Vele zelfst. n. w. verdubbelen in het meerv. den slotmedeklinker, als: *zon*, *zonnen*, *pen*, *pennen*, enz. Dan zijn er nog vele zelfst. n. w., die in het meerv. de *s* voor de *z* en de *f* voor de *v* verwisselen, als *brief*, *brieven*, *huis*, *huizen*.

Nog zijn er zelfst. n. w., welke in het enkelv. eene dubbele *a*, *e*, *o* en *u* hebben, en in het meerv. eene

enkele *a*, *e*, *o* en *u*, als: *haak*, *haken*; *beek*, *beken*; *roos*, *rozen*; *schuur*, *schuren*.

Dan zijn er nog andere gevallen, die gij eens opsporen moet. Ook zijn er zelfst. n. w., die geen enkelvoud hebben, en andere, die geen meervoud hebben.

Ten slotte van deze les merken wij nog aan, dat de beteekenis der zelfst. n. w. somtijds verkleind wordt. Dit geschiedt door achter het enkelv. *je*, *tje* of *pje* te voegen, als *hoedje*, *diertje*, *bloempje*.

Vragen.

Wat komt er bij de beschouwing der zelfst. n. w. verder voor? Welke bijzonderheden? Waarom moeten wij die bijzonderheden goed kennen?

Welke is de eerste bijzonderheid? In hoe vele soorten worden de zelfst. n. w. onderscheiden? Welke zijn die soorten? Noemt er eenige. Beschrijft de eigene zelfst. n. w. Wat zijn gemeene zelfst. n. w.? Noemt er eenige. Beschrijft de gemeene zelfst. n. w. Hoe moet men de eig. zelfst. n. w. altijd schrijven?

Wat valt er nog meer bij de zelfst. n. w. op te merken? Wat verstaat men door het getal der zelfst. n. w.? Hoe vele getallen zijn er bij de zelfst. n. w.? Wat verstaat men door het enkelv.? Wat door het meerv. bij de zelfst. n. w.? Noemt eenige enkelv. zelfst. n. w. Noemt eenige meerv. zelfst. n. w.

Hoe wordt het meerk, bij de zelfst. n. w. gebouwd? Hoe in de eerste plaats? Noemt voorbeelden. Hoe in de tweede plaats? Noemt voorbeelden. Hoe in de derde plaats? Geeft voorbeelden. Hoe in de vierde plaats? Geeft voorbeelden. Hoe in de vijfde plaats? Geeft voorbeelden. Hoe in de zesde plaats? Geeft voorbeelden. Hoe in nog andere gevallen? Geeft voorbeelden.

Wat moet er ten slotte nog aangemerkt worden? Waardoor verkleint men de betekenis der zelfst. n. w.? Geeft verschillende voorbeelden.

Oefeningen.

1. Schrijft 50 zelfst. n. w. naar de orde het alfabet.
2. Schrijft 100 gem. zelfst. n. w. naar de orde van het alfabet.
3. Maakt 6 voorstellen met verschillende eigennamen.
4. Maakt 6 voorstellen, ieder met 6 verschillende eigennamen.
5. Schrijft 16 eig. en 16 gem. zelfst. n. w. van de zelfde soort, als: Pieter. . . mensch. Rijswijk . . . dorp, enz.
6. Schrijft 20 enkelv. en 20 meerv. woorden.
7. Maakt 6 volzinnen, ieder met een enkelv., en 6 volzinnen, ieder met een meerv. zelfst. n. w.

8. *Schrijft 20 enkelv. zelfst. n. w., en maakt door bijvoeging van en er het meerv. van.*

9. *Nog 25 door bijvoeging van s.*

10. *Verder 10 door bijvoeging van n.*

11. *Schrijft 20 zelfst. n. w. in het enkelv. en het meerv., van welke de medeklinker verdubbelt.*

12. *Schrijft 6 zelfst. n. w. in het enkelv. en het meerv., die het meerv. maken door bijvoeging van eren.*

13. *Schrijft 4 zelfst. n. w., die in het meerv. van wortelklinker veranderen.*

14. *Schrijft van ieder der andere gevallen nog 6 enkelv. en 6 meerv. zelfst. n. w.*

15. *Schrijft 6 zelfst. n. w., die alleen enkelv. zijn.*

16. *Schrijft 6 zelfst. n. w., die alleen meerv. zijn.*

17. *Schrijft 20 verkleinde zelfst. n. w.*

18. *Schrijft 6 zelfst. n. w., welke het verkleinwoord vormen, door je, 6 door tje, 6 door pje.*

ZESTIENDE LES.

Verdere bijzonderheden der zelfst. n. w.

Geslachten en naamvallen.

De zelfst. naamw. zijn onderscheiden ten opzichte van het geslacht. Dit wil zeggen, dat de zelfst. naamw. in het gebruik voorkomen als mannelijk en vrouwelijk. Oorspronkelijk had men maar twee geslachten, manne-

lijk en vrouwelijk. Maar het bleek spoedig, dat men al de zelfst. n. w. in onze taal niet tot die twee geslachten kon brengen. Daarom brengt men die woorden, welke mannelijk noch vrouwelijk kunnen zijn, tot het *onzijdige* geslacht.

Wij hebben dus drie geslachten in onze taal, als *mannelijk*, *vrouwelijk* en *onzijdig*. De zelfst. n. w. kunnen dus zijn, ten opzichte van het geslacht, mannelijk, vrouwelijk of onzijdig. De lidw., bijv. n. w. en voorn. w. zijn ook aan verschil van geslacht onderworpen. Maar deze schikken zich altijd naar de zelfst. n. w., waarvoor zij staan. Zoo ook de telw. en deelw., wanneer zij voor de zelfst. n. w. geplaatst worden.

De kennis der geslachten is zeer noodzakelijk. Zonder die kennis zouden wij de voorn. w. niet gepast kunnen gebruiken, en de genoemde zes soorten van woorden verder niet goed kunnen schrijven. Immers de verschillende geslachten maken aanmerkelijke veranderingen in het schrijven van de lidw., bijv. n. w., zelfst. n. w., voorn. w., telw. en deelw. De w. w., bijw., voegw., voorz. en tusschenw. hebben met de onderscheiding van het geslacht niets te maken.

Het gaat niet gemakkelijk, om altijd het geslacht van een zelfst. n. w. te bepalen. Men kan dit in vele gevallen niet dadelijk zeggen. Daarom heeft men de volgende hulpmiddelen.

Ten eerste moet men een zelfst. n. w. in het enkelv. denken, als het in het meerv. voorkomt. De kenmerken, welke er voor de verschillende geslachten bestaan, zijn op het enkelv. toepasselijk.

Ten tweede kent men het geslacht aan de lidw. Zelfst. n. w., voor welke in het enkelv. *de*, *den* en *des* past, brengt men tot het mannl. geslacht. Zelfst. n. w., voor welke men in het enkelv. *de* en *der* voegt, behooren tot het vrouwl. geslacht. En zelfst. n. w., voor welke *het* het beste klinkt, rangschikt men onder het onz. geslacht. Deze laatste onderscheiding is voor ons meestal zeer gemakkelijk.

Ten derde kent men het geslacht der zelfst. n. w. aan

zekere regels, welke er voor de verschillende geslachten bestaan. Zoo zijn alle namen van mannen, van mannelijke ambten, bedrijven en beroepen mannel. — Verder de woorden, die op *er* eindigen en een werktuig beteekenen, enz. Vrouwelijk zijn al de namen van vrouwen, vrouwelijke hoedanigheden, beroepen en bedrijven. Verder zijn de woorden, die op *ing*, *heid* en *nis* uitgaan, vrouwelijk, enz. En *onzijdig* zijn de namen van landen, steden en plaatsen, enz.

Doch alle woorden zijn niet in die regels begrepen. Wat is dan het veiligste in dezen? Het veiligste is, om eene geslachtlijst of woordenboek te raadplegen, waarin al de woorden der taal voorkomen. En zulke geslachtlijsten en woordenboeken zijn er in menigte.

Eindelijk moeten wij spreken over de naamvallen. De naamvallen ontstaan uit de verschillende betrekkingen of gevallen, waarin de zelfst. n. w. kunnen voorkomen. Kunt gij u die gevallen nog herinneren? Nu *de naamvallen zijn veranderingen, welke de naamw. in de verschillende gevallen ondergaan*. Er zijn vier naamvallen, als 1^e, 2^e, 3^e en 4^e naamval. De lidw., zelfst. n. w., bijv. n. w., voorn. w., telw. en deelw. zijn aan die vier naamvallen onderhevig. Al die soorten van woorden ondergaan min of meer verandering in die verschillende naamvallen.

De *eerste* naamval komt voor als werkende, b. v. *de man* werkt. Daar staat het zelfst. n. w. met het lidw. in den eersten naamval. Het zelfst. n. w. komt daar als *onderwerp* voor. Zegt men nu, *de goede man* werkt, dan staat het bijv. n. w. *goede* ook in den eersten naamval. Ook staat een zelfst. n. w., en een lidw. en bijv. n. w., zoo die er bijkomen, in den eersten naamval: wanneer zij als aangesproken voorkomen. Gij, *o Vorst*, zijt weldadig. Daar staat *Vorst* ook in den eersten naamval. Nog komt het zelfst. n. w. in den eersten naamval voor, wanneer het als *gezegde* voorkomt. Bijv. die man is *een goed mensch*. Daar staat *een goed mensch* mede in den eersten naamval.

De tweede naamval duidt eene naauwe betrekking aan

tusschen den bezitter en hetgeen bezeten wordt. Bij v. : de man *des huizes*, de moeder *der kinderen*, daar staan de woorden *des huizes en der kinderen* in den tweeden naamval. Die naamval is gemakkelijk te kennen.

De derde naamval komt voor, wanneer iemand iets gegeven, toegezonden of ontnomen wordt. Bij v. Ik geef *den man* geld. Hier wordt *den man* iets gegeven, daarom staan die woorden in den derden naamval.

Hendrik ontleent *den goeden Jan* geld. Hier wordt *den goeden Jan* iets ontnomen, daarom staat *de goede Jan* in den derden naamval. Men kon hier ook wel een voorzetsel bezigen en zeggen : ik geef geld *aan* den man, Hendrik ontleent geld *aan* den goeden Jan. Gebruikt men dit *aan* er voor, dan staat het zelfst. n. w., het lidw. en bijv. n. w., zoo die er bij komen, in den vierden naamval.

De vierde naamval komt voor als voorwerp en als bepaling, met uitzondering van de bepalingen in den tweeden en derden naamval. Zegt men : de kinderen verzuimen *de school*, dan komt *de school* voor als *voorwerp* en staat dus in den vierden naamval. Zegt men : de kinderen gaan *naar de school*, dan komt *de school* voor als *bepaling*, en staat dus ook in den vierden naamval. Deze vierde naamval is gemakkelijk aan de voorz. te kennen, die er voor komen. Zegt men verder : de kinderen gaan *alle dagen* naar de school, dan komt *alle dagen* als *bepaling* voor, en die woorden staan dus ook in den vierden naamval. In zulke gevallen is het voorz. verzwegen en weggelaten.

Vragen.

Hoe komen de zelfst. n. w. ten opzichte van het geslacht voor? Hoe vele geslachten waren er oorspronkelijk? Welke waren die? Kan men al die woorden tot die twee geslachten brengen? Tot welk geslacht brengt men de overige?

Is de kennis der geslachten noodzakelijk? Welke soort van woorden kan men dan niet gepast gebruiken? Welke soorten van woorden kon men dan niet goed schrijven? Welke soorten van woorden zijn aan de geslachten onderworpen? Welke soorten van woorden hebben met de geslachten niets te maken?

Bestaan er middelen, om de geslachten te leeren kennen? Welk is het eerste middel? Geeft voorbeelden. Welk is het tweede middel? Geeft voorbeelden. Welk is het derde middel? Welke woorden zijn, volgens die regels, mannelijk? Noemt eenige van die woorden. Welke zijn vrouwelijk? Noemt eenige van die woorden. Welke woorden zijn onzijdig? Noemt eenige van die woorden. Waarom is het kennen van die regels niet voldoende? Welk is het vierde middel? Wat is een woordenboek?

Waarover moeten wij eindelijk spreken? Wat zijn naamvallen? Wat zijn gevallen? In hoe veel gevallen kunnen de naamv. met de lidw., telw. en deelw. voorkomen? Welk is het eerste geval? Welk is het tweede geval? Welk is het derde geval?

Hoe vele naamvallen zijn er? Hoe onderscheidt men de naamvallen? Wanneer komt de eerste naamval voor? Geeft een voorbeeld. Wanneer komt de eerste naamval meer voor? Geeft voorbeelden. Wanneer komt de eerste naamval nog meer voor? Geeft voorbeelden. Wat duidt de tweede naamval aan? Geeft voorbeelden. Is die naamval moeilijk? Wanneer komt de derde naamval voor? Geeft voorbeelden van geven, ontnemen en toezenden. Wanneer staat het zelfst. n. w. echter niet in den derden naamval? Noemt voorbeelden van zoodanigen aard. Wanneer komt de vierde naamval voor? Geeft een voorbeeld. Wanneer komt de vierde naamval nog meer voor? Geeft voorbeelden.

Wanneer komt de vierde naamval ten laatste voor? Geeft voorbeelden van den vierden naamval met en zonder voorz.

Oefeningen.

1. Schrijft 12 woorden van het mannel. geslacht.

2. Schrijft 12 woorden van het vrouwel. geslacht.

3. Schrijft 12 woorden van het onz. geslacht.

4. Onderwerpt een honderdtal zelfst. n. w., die gij kunt opschrijven, aan de verschillende regels van het geslacht.

5. Maakt eene alphabetische lijst van honderd zelfst. n. w. en voegt er naar de verschillende geslachten *m.*, *vr.* of *o.* achter.

6. Maakt 6 voorstellen met een zelfst. n. w. in den eersten naamval.

7. Maakt nog 12 voorstellen, in welke de eerste naamval voorkomt, *a.*) als onderwerp, *b.*) als aangesproken, *c.*) als gezegde.

8. Schrijft 12 voorstellen in welke de tweede naamval voorkomt.

9. Brengt in 4 voorstellen den tweeden naamval, in den vierden naamval over.

10. Schrijft 6 voorstellen in welke ook de derde naamval voorkomt, *a.*) waarin iemand iets ontnomen, *b.* waarin iemand iets gegeven, *c.*) waarin iemand iets toegezonden wordt.

11. Brengt 6 voorstellen uit den derden naamval in den vierden naamval over.

12. Schrijft 12 voorstellen, in welke de vierde naamval voorkomt.

13. Schrijft nog a.) 4 voorstellen, waarin een vierde naamval als *voorwerp*, b.) 4 als *bepaling* met, en c.) 4 als *bepaling* zonder voorz. voorkomt.

Z E V E N T I E N D E L E S.

Bijzonderheden der Voornaamwoorden.

De voorn. w. worden eerst in twee hoofdsorten verdeeld, als in *persoonlijke* en *bijvoegelijke* voorn. w.

De eerste soort heet daarom zoo, omdat deze veelal in plaats van personen voorkomen. Zij komen echter ook in plaats van zaken.

De tweede soort heet zoo, omdat ze veelal voor de zelfst. n. w. geplaatst worden; en omdat ze veel overeenkomst met de bijv. n. w. hebben.

De eerste hoofdsort wordt weder in twee soorten verdeeld, als *persoonlijke* en *wederkeerige* voorn. w.

De tweede hoofdsort wordt weder in vier soorten verdeeld, als *bezittelijke*, *betrekkelijke*, *aanwijzende* en *vragende* voorn. w.

Er zijn dus in het geheel zes soorten van voorn. w., als *pers.*, *wederk.*, *bezitt.*, *betr.*, *aanw.* en *vrag. v. n. w.*

Pers. v. n. w. komen in de plaats van personen en zaken. Ik, gij, hij, zij, wij, het, men, iemand, niemand zijn zoodanige *pers. v. n. w.*

De *pers. v. n. w.* zijn drieërlei, n. l. van den *eersten*, *tweeden* en *derden* persoon. De eerste persoon is die, welke spreekt, als enkv. *ik*, en meerv. *wij*.

De tweede persoon is die, *tot* welken men spreekt, als enkv. *gij* en meerv. *gij*. Bij den *eersten* en *tweeden* persoon komt geen verschil van geslacht in aanmerking. Immers 'een man zegt zoowel *ik*, als eene vrouw en een kind. Tot een' man zegt men zoo wel *gij*, als tot eene vrouw en een kind.

De derde persoon is die, *van* welken men spreekt, als enkelv. *hij*, *zij* en *het*, meerv. *zij*. Bij den derden persoon komt wel verschil van geslacht in aanmerking. *Hij* gebruikt men voor het manl. enkelv., *zij* voor het vrouwl. enkelv. en *het* voor het onz. enkelv., en *zij* voor het meerv. in alle geslachten.

Een wederk. v. n. w. is dat, *hetwelk de werking tot den werker doet terug keeren*. Het is het woordje *zich*, zoo wel enkelv. als meerv., voor alle drie geslachten. Het kan niet anders dan in den derden en vierden naamval voorkomen. De voorbeelden: *hij* wascht *zich*, *hij* spreekt van *zich*, *hij* geeft *zich* vele moeite, kunnen dit duidelijk ophelderen.

Bezittel. v. n. w. *zijn die, welke een bezit aanduiden*. Ze zijn deze: enkelv. *mijn*, *mijne*, meerv. *ons*, *onze*, enkelv. *uw*, *uwe*, meerv. *uwe*, enkelv. *zijn*, *zijne*, *haar*, *hare*, meerv. *hun*, *hunne*, *haar*, *hare*.

De bezittel. v. n. w. zijn van de pers. v. n. w. afgeleid, daarom worden zij in bezittel. v. n. w. van den eersten, tweeden en derden persoon onderscheiden. *Mijn* en *ons* zijn afgeleid van den eersten persoon, *uw* van den tweeden persoon, en *zijn*, *hun* en *haar* van den derden persoon. Bij die van den derden persoon zien ze zoo wel bij het geslacht op den bezitter als op hetgeen bezeten wordt. *Zijn hond* duidt aan, dat de bezitter en het bezetene beide *mannelijk* zijn. *Zijne tafel* duidt aan, dat de bezitter *mannelijk* en het bezetene *vrouwelijk* is. Uit de voorbeelden: *hunne kamer*, *hare muts*, *hun geld*, *zijn huis*, kan men dit nader opmaken.

Betr. v. n. w. *zijn die, welke op iets, dat vooraf gaat, betrekking hebben*. Ze zijn: *die*, *dat* en *welke*, die in beteekenis geheel overeen komen. *Die*, en *welke* worden voor manl. en vrouwl. personen en zaken in het enkelv. en meerv. gebruikt, en *dat* in het onz. enkelv. Bij het bezigen der betr. v. n. w. worden midden in den zin veelal comma's gebruikt. De *vrouw*, welke ik sprak, is zeer ongelukkig. Het gebeurt wel eens, dat een zin met een betr. v. n. w. begint, en

dan schijnt het, dat de betr. v. n. w. *geens* betrekking op iets hebben, dat vooraf gaat, maar dan is het woord, waarop het ziet, verzwegen. B. v. *Die* zegt: ik heb God lief, enz. Hier is het pers. v. n. w. *hij*, dat vooraf moest gaan, verzwegen.

Aanw. v. n. w. *zijn die, welke bepaald personen en zaken aanwijzen.* Ze zijn deze: *die, dat, dit, zeker, zulk, deze* en meer andere. De aanw. v. n. w. hebben veel overeenkomst met de lidw., doch zij gaan in het bepaald aanwijzen van personen en zaken nog een stap verder. Werkelijk wordt door sommige aanw. v. n. w. de persoon of de zaak als met den vinger aangewezen. Men zal toch duidelijk het onderscheid tusschen *een huis, het huis* en *dat huis* kunnen opmaken.

Vrag. v. n. w. *zijn die, welke bij het doen van vragen naar personen en zaken gebedigd worden.* *Wie, welke* en *wat* zijn vrag. v. n. w.

Vragen.

Wat zijn voorn. w.? Hoe worden zij eerstelijk onderscheiden? Wat zijn pers. v. n. w.? Waarom dragen zij dien naam? Wat zijn bijv. v. n. w.? Waarom heeten die zoo?

Hoe worden de pers. v. n. w. weder verdeeld? Welke zijn die soorten? Hoe worden de bijv. v. n. w. verdeeld? Welke zijn die soorten? Hoe veel soorten van voorn. w. zijn er dus? Noemt die soorten naar orde op.

Wat zijn pers. v. n. w.? Noemt eenige enkelv. pers. v. n. w. Noemt eenige meerv. pers. v. n. w. Noemt eenige verbogene pers. v. n. w. Hoe worden de pers. v. n. w. onderscheiden? Welke is het pers. v. n. w. van den

eersten persoon? Noemt het enkelv. en meervoudige. Welke is het pers. v. n. w. van den tweeden persoon? Welke is het pers. v. n. w. van den derden persoon? Noemt de enkelv. en meerv.

Wat komt bij het gebruik van de pers. v. n. w. van den eersten persoon niet te pas? Waarom komt het geslacht niet te pas? Is dat bij het gebruik van den derden persoon ook zoo? Waarom is het geslacht op de pers. v. n. w. van den derden persoon wel toepasselijk? Hoe komt het, dat het v. n. w. van den tweeden persoon in het enkelv. en in het meerv. gebruikt wordt?

Wat is een wederk. v. n. w.? Noemt het wederk. v. n. w. Welk is het geslacht van zich? In welke naamvallen kan het woordje zich alleen voorkomen? Geeft voorbeelden in den derden en vierden naamval.

Wat zijn bez. v. n. w.? Noemt er eenige. Waarvan zijn de bez. v. n. w. afgeleid? Hoe worden zij daarom onderscheiden? Noemt ze van den eersten persoon. Noemt ze van den tweeden persoon. Noemt ze van den derden persoon. Waarop zien de bez. v. n. w. van den derden persoon? Geeft daarvan voorbeelden.

Wat zijn betr. v. n. w.? Noemt ze. Is er veel onderscheid in beteekenis der betr. v. n. w.? Waarop moet men bij het gebruik der betr. v. n. w. altijd letten? Heeft een betr. v. n. w. altijd op iets, dat voorafgaat, betrekking? Wanneer schijnt dit zoo niet? Geeft voorbeelden.

Wat zijn aanw. v. n. w.? Noemt er eenige.

Waarmede komen de aanw. v. n. w. veel overeen? Waarin verschillen zij met de lidw.? Geeft voorbeelden.

Wat zijn zijn vrag. v. n. w.? Noemt ze.

Oefeningen.

1. Schrijft de voorn. w. naar de orde van het alfabet.

2. Schrijft 6 voorn. w. van de eerste hoofdsoort, en 20 van de tweede hoofdsoort.

4. Noemt 12 enkelv., en de meerv. pers. v. n. w.

4. Schrijft 12 volzinnen, ieder met een verschillend pers. v. n. w.

5. Maakt 6 volzinnen, waarin het wederk. v. n. w. *zich* voorkomt als *voorwerp*, 6 als *bepaling met* en 6 als *bepaling zonder* voorzetsel.

6. Schrijft de pers. v. n. w. op, en schrijft de bezittelijke er nevens, welke er van afgeleid zijn.

7. Schrijft 6 voorstellen met het pers. v. n. w. *u* en 6 voorstellen met het bez. v. n. w. *uw* of *uwe*.

8. Toont in 20 voorstellen aan, dat de bez. v. n. w. zoo wel op het geslacht van den bezitter zien, als op hetgene bezeten wordt.

9. Maakt 6 voorstellen met het betr. v. n. w. *die*, 6 met *welke*, 6 met *dat*. Geeft acht op de comma's.

10. Maakt 6 voorstellen met het betr. v. n. w. *die*, en ook 6 met het aanw. v. n. w. *die*. Nog 6 voorstellen met het betr. v. n. w. *dat*, en 6 met het aanw. v. n. w. *dat*.

11. Schrijft 12 voorstellen, waarin de zin met het betr. v. n. w. *die* aanvangt.

12. Schrijft 6 voorstellen, waarover *welke* als betr. v. n. w. voorkomt, en ook 6, waarin *welke* als vrag. v. n. w. voorkomt.

Oefeningen voor de verbuiging (*).

1. Verbuigt het lidw. *de* in het manl. geslacht.

2. Verbuigt het lidw. *de* in het vrouwl. geslacht.

3. Verbuigt het lidw. *het* in het onz. geslacht.

4. Verbuigt het lidw. *een* in de verschillende geslachten.

5. Verbuigt het bijv. n. w. *goed* in de drie geslachten. Ook nog *braaf*, *werkzaam* en *ziek*.

6. Verbuigt: *de man*, *de vrouw*, *het kind*.

7. Verbuigt: *de goede man*, *de zieke vrouw*, *het lieve kind*.

8. Verbuigt: *de getrouwe hond*, ml., *de ronde tafel*, vr. en *het geleerde kind*, onz.

(*) De voorbeelden worden achter in dit werkje gevonden. Zij moeten hier met zorg worden uitgewerkt, of de volgende les kan van geen nut zijn. Ook moeten de leerlingen uit het hoofd de verschillende naamvallen kunnen noemen.

9. Verbuigt de pers. v. n. w. *ik, gij en hij.*
 10. Verbuigt: *mijn huis, hare tafel, zijne woning.*
 11. Verbuigt de betr. v. n. w. *die en welke.*
 12. Verbuigt: *deze kamer, die vrouw, dat kind.*

ACHTTIENDE LES.

Opmerkingen betreffende de verbuiging.

Bij de verbuiging moet men letten op geslacht, getal en naamval. Maar er valt nog meer op te merken; want wij kunnen alle verbuigingen niet naar de gegevene voorbeelden uitwerken. Er hebben met onderscheidene woorden uitzonderingen plaats. Daarbij zullen wij in deze les stil staan. Uwe opmerkzaamheid wordt daarbij in eene hooge mate gevorderd, omdat het voor eerstbeginnenden nog al moeilijk is te onderscheiden valt.

Dat de zelfst. n. w., die alleen enkelv. zijn, alleen de verbuiging in het enkelv. volgen, dit behoeft zeker niet aangemerkt te worden. En dat de zelfst. n. w., welke alleen in het meerv. voorkomen, alleen de verbuiging in het meerv. volgen, behoeft evenmin besproken te worden.

Wat moet dan nader aangemerkt en besproken worden? Voorerst, dat men de verbuiging bij het niet bep. lidw in den derden en vierden naamval in het mannelijke geslacht dikwijls weglaat. Men schrijft *gedurig; ik heb een man gezien, en niet: ik heb eenen man gezien.* Evenwel geeft men die afkorting liefst door

een teeken (') te kennen, en men schrijft: ik heb een' man gezien. Bij het lezen en spreken laat men dien vierden naamval al zeer zelden hooren. Vooral zorgt men wel, dat men op de laatste lettergreep van het lidw. niet drukt.

Verder moet aangemerkt worden, dat niet alle zelfst. n. w. in den tweeden naamval van het enkelv. manl. geslacht de *s* aannemen. Men zegt niet des graafs, maar des graven, men schrijft niet des vorsts, maar des vorsten, men spreekt niet des Heers, maar des Heeren, enz. Men verwisselt de *s* in vele gevallen met *en*, dat gemakkelijk te bespeuren is.

Verder moet men nog aanmerken, dat sommige bijv. n. w. niet verbogen worden. Ten eerste worden de lange bijv. n. w. dikwijls niet verbogen, als: de welgelegen woning, en men zegt niet de welgelegene woning; want dit zou te onaangenaam klinken. Ten tweede worden de stoffelijke bijv. n. w. niet verbogen, als de gouden zon, de koperen schotel. Ten derde worden de bijv. n. w. niet verbogen, wanneer zij als *gezegde* voorkomen. B. v. de man is *goed*, de vrouw wordt *ziek*, en het kind blijft *ongesteld*, waarin de bijv. n. w. *goed*, *ziek* en *ongesteld* gezegden uitmaken, en alzoo niet verbogen worden. Ten vierde worden de bijv. n. w. niet verbogen, welke op *lei* en *hande* uitgaan, en die op *er* eindigen, wanneer deze van eigennamen van steden afkomen, als *allerhande* goederen, *allerlei* bezigheden, *Bijlevelder* linnen, enz.

Eindelijk moeten wij bij de verbuiging der pers. v. n. w. opmerken, dat deze van den gewonen regel afwijken. Immers, in de meeste gevallen bestaat de verbuiging, wat de lidw., bijv. n. w. en vele andere voorn. w. aangaat, in het bijvoegen van eene *e*, *n* of *en*. Dit nu is bij de pers. v. n. w. niet het geval.

Het pers. v. n. w. *het* ondergaat geene verandering. In plaats van *aan hen* zegt men *hun*. Het pers. v. n. w. *men* ondergaat geene verandering; *temand* en *niemand* alleen in den tweeden naamval. Nu zouden wij hier nog eenige opmerkingen aangaande de verbuiging der

telw. kunnen bijvoegen, doch die zijn voor kinderen nog te moeilijk.

Vragen.

Waarop moeten wij bij de verbuiging letten? Waarom juist op het geslacht? Waarom juist op het getal? Waarom juist op den naamval? Welke soorten van woorden veranderen door verbuiging?

Kunnen alle verbuigingen naar de hierachter gevoegde voorbeelden worden uitgewerkt? Waarom niet? Waarom wordt uwe opmerkzaamheid nu zoo bijzonder gevorderd? Welke zelfst. n. w. volgen in alles de gewone verbuiging niet? Waarom behoeft dat niet aangemerkt te worden? Welke zelfst. n. w. nog meer niet? Waarom behoeft dat niet besproken te worden?

Wat valt er bij de lidw. aan te merken? Hoe moet men die verkorting schrijven? Hoe moet men in het algemeen den derden en vierden naamval van het niet-bep. lidw. manl. geslacht uitspreken?

Wat moet er verder aangemerkt en besproken worden? Wat gebruikt men in plaats der s in het manl. enkelv.? Geeft daarvan voorbeelden.

Wat valt er bij de bijv. n. w. op te merken? Welke bijv. n. w. worden ten eerste niet verbogen? Waarom worden deze niet verbogen? Geeft voorbeelden. Welke bijv. n. w. worden

ten tweede niet verbogen? *Wat zijn de stofelijke bijv. n. w.? Geeft voorbeelden. Welke bijv. n. w. worden ten derde niet verbogen? Geeft voorbeelden. Welke worden ten vierde niet verbogen? Geeft voorbeelden.*

Waarin bestaat de gebruikelijkste wijze van verbuiging? Welke soort van voorn. w. wijkt daarvan het meeste af? Wat is het onderscheid tusschen ik en wij? Tusschen ik en mij? Tusschen hij en hem? Tusschen gij en u? Tusschen hij en haar? Welke pers. voorn. w. ondergaan geens verandering? Welke al zeer weinige?

Oefeningen.

1. Verbuigt: *de gezonde hersenen, de zoete melk.*

2. Verbuigt: *de aanzienlijke graaf, de groote vorst.*

3. Verbuigt: *het versleten kleet, onz., de gouden zon, vr., de zilveren schotel, ml.*

4. Schrijft 12 voorstellen, in welke een bijv. n. w. als gezegde voorkomt.

5. Verbuigt: *de Sneeker schipper, ml., allerlei goed, velerhands bezigheid.*

6. Verbuigt eenige regelm. voorn. w. en ook de pers. v. n. w. *ik, gij en hij.*

NEGENTIENDE LES.

Bijzonderheden van de werkwoorden. Soorten.

Bij de w. w. hebben wij op vele bijzonderheden te letten. Zij vorderen daarom onze aandacht in eene hooge mate. Wij hebben te letten op *soorten, rangen, wijzen, tijden, personen en getallen* der w. w.

De w. w. worden onderscheiden in *hulpw. w., zelfst. w. w. en eigenlijke w. w.*

De hulpw. w. zijn maar vier in getal, als *hebben, zullen, zijn* en *worden*. Zij heeten zoo, omdat ze de andere w. w. helpen vervoegen. Zonder die hulpw. w. zouden wij niet in staat zijn, om eene werking in de verschillende tijden, waarin ze kan plaats hebben, uit te drukken. B. v.: *wij hebben* geleerd, waarbij wij de hulp van het hulpw. w. *hebben* behoeven. Zij *zullen* leeren, waarbij wij de hulp van het hulpw. w. *zullen* noodig hebben.

Ook zouden wij zonder die hulpw. w. niet kunnen uitdrukken, dat een persoon of eene zaak een lijden ondergaat. B. v. gij *wordt* gevolgd, ik *ben* geslagen, enz., waarbij wij de hulp van de hulpw. *zijn* en *worden* noodig hebben.

Het w. w. *zijn* heet men, wanneer het op zich zelf voorkomt, ook nog zelfst. w. w., omdat dit woord het *bestaan* der dingen uitdrukt. De andere w. w. geven alleen eene wijziging van het bestaan der dingen te kennen.

Al de w. w. worden verder in vijf soorten verdeeld. Deze soorten zijn: *bedrijvende, lijdende, onzijdige, wederkeerige* en *onpersoonlijke w. w.*

De bedr. en onz. zijn de voornaamste. *Bedr. w. w. zijn dezulke, waar een voorwerp bij is of bij gedacht kan worden, waartoe de werking overgaat.* In het voorbeeld: *het kind leert de les*, is de *les* het voorwerp, waartoe de werking overgaat en daarom is het w. w. *leeren* een

bedr. w. w. Het voorwerp is hierbij genoemd, daarom behoeft het er niet bij gedacht te worden. In het voorbeeld: *het meisje breit*, is het voorwerp *niet* genoemd; evenwel is het *w. w. breijen* een *bedr. w. w.*, omdat er een voorwerp bij gedacht kan worden. Wij kunnen zeggen: het meisje breit *eene kous*, waarin *kous* het voorwerp uitmaakt. Het gebeurt dikwijls, dat het voorwerp er niet bij genoemd wordt. Daarom is het toch een *bedr. w. w.*

Lijd. w. w. zijn zulke *w. w.*, bij welke een persoon of eene zaak een lijden ondergaat. Zij worden gevormd door behulp van het woord: *worden*. Bijkans alle *bedr. w. w.* kunnen als lijdende *w. w.* voorkomen. *Slaan*, *dragen*, *helpen*, *brengen* zijn *bedr. w. w.*, maar *geslagen worden*, *gedragen worden*, *geholpen worden*, *gebracht worden* zijn *lijd. w. w.*

Onz. w. w. zijn zulke *w. w.*, waarbij geen voorwerp gedacht kan worden, waartoe de werking overgaat. Bij voorbeeld: *de man zit*. Hier kan geen voorwerp bij gedacht worden. Wij kunnen de werking wel nader bepalen, maar een voorwerp kan er niet bij gevonden worden. Wij kunnen wel aanduiden, *waar* de man zit, *hoe* hij zit, *wanneer* hij zit, maar een voorwerp is daarbij met geene mogelijkheid te denken. Zoo zijn ook *wandelen*, *rusten*, *waken*, *kruipen* alle *onz. w. w.* Vele van deze *onz. w. w.* kunnen echter gemakkelijk *bedr. w. w.* worden, door voorvoeging van *be*. Immers *bewandelen*, *berusten*, *bewaken*, *bewerken* zijn alle *bedr. w. w.*

Wederk. w. w. zijn zulke *w. w.*, waarbij de werking tot den werker terugkeert. Zij worden gemaakt door behulp van het wederk. *v. n. w. zich*. *Zich schamen*, *zich vergissen*, *zich herinneren*, *zich verheugen*, zijn alle *wederk. w. w.* Ieder *wederk. w. w.* moet noodzakelijk een *bedr. w. w.* zijn, want de werker is hier te gelijk *onderwerp* en *voorwerp*. Sommige *wederk. w. w.* kunnen niet anders dan als zoodanig voorkomen, zoo als de bovengenoemde, maar er zijn andere, als *slaan*,

kleeden, dringen enz., die nu eens als bedr. en dan weder als wederk. w. w. kunnen voorkomen.

Onpers. w. w. zijn zulke w. w., die alleen door het pers. v. n. w. het vervoegd worden, en die de pers. v. n. w. ik, gij, hij, zij, wij, men, enz. niet voor zich dulden. De w. w. regenen, waaijen, donderen, hagelen zijn zoodanige w. w. De naam van deze soort is niet zeer gepast. Beter zouden zij een-persoonlijke w. w. genoemd worden.

Vragen.

Welke bijzonderheden vallen er bij de w. w. op te merken? Hoe worden de w. w. eerstelijk onderscheiden? Wat zijn hulpw. w.? Noemt ze? Waarom heeten zij zoo? Welke dienst bewijzen zij aan de w. w.? Geeft voorbeelden? Welke dienst bewijzen zij nog meer aan de w. w.? Geeft voorbeelden? Welken naam draagt het w. w. zijn? Waarom draagt het dien naam? Geeft voorbeelden. Wat geven al de andere w. w. te kennen? Hoe kan men het w. w. zijn in alle andere w. w. vooronderstellen? Geeft voorbeelden.

In hoe veel soorten worden al de andere w. w. onderscheiden? Welke zijn die vijf soorten? Welke zijn de voornaamste? Wat zijn bedr. w. w.? Noemt eenige bedr. w. w. Past dit op verschillende voorbeelden toe. Wordt

het voorwerp altijd genoemd? Houdt het w. w. dan op een bedr. w. w. te zijn?

Wat zijn lijd. w. w.? Welk woordje moet daarbij te hulp komen? Geeft voorbeelden. Welke w. w. kunnen alleen als lijd. voorkomen? Geeft voorbeelden.

Wat zijn onz. w. w.? Geeft voorbeelden. Hoe kan de werking bij onz. w. w. alleen nader bepaald worden? Geeft voorbeelden van tijdbepaling. Geeft voorbeelden van plaatsbepaling. Geeft voorbeelden van hoedanigheidsbepaling. Door welk middel kunnen vele onz. w. w. bedr. w. w. worden?

Wat zijn wederk. w. w.? Welk woordje is daarbij onmisbaar? Geeft voorbeelden. Tot welke w. w. moet een wederk. w. w. noodzakelijk behooren? Waarom? Noemt een volstrekt wederk. w. w. Noemt een w. w., dat nu eens een wederk. w. w. en dan weder bedr. w. w. kan zijn.

Wat zijn onpers. w. w.? Waarom heeten zij zoo? Is die naam gepast? Welke naam zou beter passen? Geeft voorbeelden.

Oefeningen.

1. Schrijft de hulpw. w. Past die hulp op 6 verschillende w. w. toe.

2. Schrijft 50 bedr. w. w. naar de orde van het alfabet.

3. Schrijft 20 voorstellen *met* het voorwerp en 20 voorstellen *zonder* het voorwerp te noemen.
4. Schrijft 50 onz. w. w. naar het alphabet.
5. Schrijft 20 voorstellen met onz. w. w.
6. Neemt 20 onz. w. w. en maakt ze door het voorz. *be* tot bedr. w. w.
7. Schrijft 25 w. w. in den lijdenden vorm.
8. Schrijft 12 voorstellen met lijd. w. w.
9. Vormt 12 wederk. w. w.
10. Zoekt 4 volstrekte wederk. w. w.
11. Zoekt 12 wederkeerige w. w., die ook bedr. kunnen zijn.
12. Maakt 12 voorstellen met wederk. w. w.
13. Noemt 10 onpers. w. w.
14. Maakt 12 voorstellen met onpers. w. w.

TWINTIGSTE LES.

Wijzen, tijden en personen der werkwoorden.

Wij kunnen eene werking op vierderlei wijze uitdrukken, welke men daarom wijzen der w. w. noemt. Deze wijzen zijn: de *onbepaalde wijs*, de *aantoonende wijs*, de *aanvoegende wijs*, en de *gebiedende wijs*.

De onbep. wijs drukt eene werking uit zonder personen, zonder getal en zonder naauwkeurige aanduiding van den tijd. Bijv. lezen, geschreven hebben, zullen zingen.

De aant. wijs drukt eene werking met juiste aanduiding van tijd, personen en getallen uit. B. v. Ik spreek, wij hebben gezongen, de menschen zullen werken, enz.

De aanv. wijs gebruikt men bij eene twijfelachtige, wenschende en onderstellende wijze van uitdrukken. Dat ik rijk worde, het zij zoo, zij vermake ons wat, ik schrijf het hem, opdat hij wete, enz.

De geb. wijs komt voor, wanneer men iemand gebiedt, vermaant, opwekt en verzoekt. Spreek de waarheid, luister aandachtig, geef mij eene pen, enz.

Er zijn drie hoofdtijden, de tegenw. tijd, de verl. tijd en de toek. tijd. Maar de verl. tijd is drieërlei en de toek. tijd tweeërlei, zoo dat er in het geheel zes tijden bij de w. w. voorkomen. Deze tijden zijn: *de teg. tijd, de onvolm. verl. tijd, de volm. verl. tijd, de meer dan volm. verl. tijd, de eerste toek. tijd en de tweede toek. tijd.*

De teg. tijd drukt eene werking uit, die op het oogenblik plaats heeft. B. v. wij lezen, zij zingen, ik drink, de boeren ploegen, enz.

De onvolm. verl. tijd duidt eene werking aan, welke plaats heeft in een' verleden' tijd. B. v. gisteren sprak ik, om vier uur at ik, van morgen leerde Jan, enz.

De volm. verl. tijd stelt eene werking voor, welke geheel voorbij is. B. v. wij hebben gelezen, de kinderen hebben geleerd, Jan heeft gezongen, enz.

De meer dan volm. verl. tijd duidt eene werking aan, welke reeds voorbij is, in een' verleden tijd. B. v. gisteren hadden wij gewandeld. Om één uur hadden wij gezongen; Piet had om vijf uur reeds de les geleerd, enz. Het is dus een dubbele verl. tijd.

De eerste toek. tijd geeft te kennen, dat eene werking nog moet geschieden. B. v. ik zal lezen, de jongens zullen spelen, enz.

De tweede toek. tijd geeft eene werking te kennen, die verleden is in een' toekomenden tijd. B. v. Hendrik zal om vier uur gegeten hebben, wij zullen van avond gewandeld hebben, enz.

Vragen.

Op hoe velerlei wijze kan de werking plaats hebben? Welke zijn die vier wijzen? Hoe

kan men die vier wijzen onderscheiden? Welke zijn de bepaalde wijzen?

Wat drukt de onbep. wijs uit? Geeft voorbeelden. Wat drukt de aant. wijs uit? Geeft voorbeelden. Geeft voorbeelden in verschillende tijden. Wat drukt de aanv. wijs uit? Geeft voorbeelden. Geeft voorbeelden in verschillende tijden. Wat drukt de geb. wijs uit? Geeft voorbeelden. Geeft voorbeelden in verschillende tijden.

Hoe vele hoofdtijden komen er bij de w. w. voor? Welke zijn die? Geeft voorbeelden. Hoe velerlei is de verl. tijd? Hoe velerlei is de toek. tijd?

Hoe vele tijden zijn er dan? Hoe worden zij genoemd? Wanneer komt de teg. tijd voor? Geeft voorbeelden. Wanneer komt de onvolm. verl. tijd voor? Geeft voorbeelden. Wanneer komt de volm. verl. tijd voor? Geeft voorbeelden. Wanneer komt de meer dan volm. verl. tijd voor? Hoe kan men dien tijd aanmerken? Wanneer komt de eerste toek. tijd voor? Geeft voorbeelden. Wanneer komt de tweede toek. tijd voor? Geeft voorbeelden. Hoe kan men dien tijd aanmerken?

Oefeningen.

1. Geeft 6 voorstellen
  - a.) in de onbep. wijs.
  - b.) in de aant. wijs.
  - c.) in de aanv. wijs.
  - d.) in de geb. wijs.

2. Schrijft 6 voorstellen
- a.) in den tég. tijd.
  - b.) in den onvolm. verl. tijd.
  - c.) in den volm. verl. tijd.
  - d.) in den meer dan volm. verl. tijd.
  - e.) in den eersten toek. tijd.
  - f.) in den tweeden toek. tijd.

3. Vervoegt de hulpw. w. *hebben*, *zullen*, *zijn* en *worden* (*).

4. Vervoegt de w. w. *leeren*, *lezen* en *schrijven*.

5. Vervoegt de w. w. *loopen*, *zingen* en *dansen*.

6. Vervoegt de lijd. w. w. *gedragen worden*, *geroepen worden*.

7. Vervoegt de wederk. w. w. *zich schamen*, *zich vergissen*.

8. Vervoegt de onpers. w. w. *regenen* en *hagelen*.

EEN EN TWINTIGSTE LES.

Rangen der werkwoorden.

Men verdeelt de w. w. verder in drie rangen, als *ongelijkvloeiende*, *gelijkvloeiende* en *onregelmatige w. w.*

Eerst zou men ze nog in regelm. en onregel. hebben onderscheiden kunnen. De beide eerste behooren dan tot de regelm. en de laatste tot de onregel.

(*) Weinige voorbeelden er van worden hierachter aangetroffen. Wij willen voornamelijk op den vorm opmerkzaam gemaakt hebben. Ieder onderwijzer kan deze opgaven naar welgevallen vermeerderen.

Ongelijkvl. w. w. zijn zulke w. w., die in de vervoeging van wortelklinker veranderen, en bepaalde regels in de vorming der verschillende tijden, wijzen, personen en getallen volgen. Het w. w. lezen is ongelijkvl., want het verandert in *lazen*. Zoo zijn ook *spreken, schrijven, vinden* alle ongelijkvl. w. w.; want zij veranderen in den onvolm. verl. tijd in *spraken, schreven* en *vonden*. Sommige ongelijkvl. w. w. veranderen alleen in den onvolm. verl. tijd van wortelklinker, als *lezen, lazen, treden traden*, andere behouden den zelfden klinker in den onvolm. verl. tijd en het verl. deelw., als: *schrijven, schreven, geschreven, zingen, zongen, gezongen*. Nog andere veranderen, zoo wel in den onvolm. verl. tijd als in het verl. deelw., als: *spreken, sprak, gesproken, zitten, zat gezeten*. Het verl. deelw. gaat bij deze w. w. altijd op en uit, als in *gesproken, gebeden, gezongen*.

Gelijkvl. w. w. zijn zulke w. w., die in de vervoeging niet van wortelklinker veranderen, en bepaalde regels volgen. Bij voorb.: *leeren, leerde, geleerd, — maken, maakte, gemaakt, enz.*

De verl. deelw. dezer w. w. gaan uit op *d* of *t*. Zij gaan uit op *d*, wanneer in den onvolm. verl. tijd *de* of *den* voorkomt, zoo als *leerde, speelde, hoorde*, enz. en daarom *geleerd, gespeeld, gehoord*, enz. De verl. deelw. gaan uit op *t*, wanneer in den onvolm. verl. tijd *te* of *ten* voorkomt, zoo als *waakte, kookte, snoepte*, enz. en daarom *gewaakt, gekookt, en gesnoept*.

Bij sommige gelijkvl. w. w. moet men *bijzonder* letten op den onvolm. verl. tijd. Dat zijn die gelijkvl. w. w., welke in den teg. tijd eene *t* of *d* hebben, als *praten, branden* enz. Deze vereischen in den onvolm. verl. tijd twee *t*'s of twee *d*'s, als *praatte, brandde*, enz.

Onregelm. w. w. zijn zulke w. w., die in de vervoeging van de regels afwijken. De regelm. w. w. veranderen nooit in de tegenw. tijd van wortelklinker. Dit is met *zijn* en *mogen* wel het geval en daarom zijn ze ook onregelm. De regelm. w. w. hebben in den derden persoon, enkelv., teg. tijd aant. wijs altijd eene *t*. Dit is met *willen, mogen* en *zijn* niet het geval en

daarom zijn ze onregelm. De regelm. w. w. hebben in den derden persoon enkelv. onvolm. verl. tijd aant. wijs geene *t*. Dit is met *koopen*, *brenge*n *houden* en *zoeken* wel het geval, en daarom zijn ze onregelmatig.

Vragen.

Hoe worden de w. w. nog verder onderscheiden? Welke zijn die rangen? Hoe zou men ze in twee soorten kunnen onderscheiden? Welke zijn dan de regelmatige? Waarom heeten deze regelmatige?

Wat zijn ongelijkvl. w. w.? Wat verstaat men door den wortel van het w. w.? Is die benaming eigenaardig? Wat verstaat men door den wortelklinker? Noemt eenige ongelijkvl. w. w. Veranderen alle ongelijkvl. w. w. op de zelfde wijze van wortelklinker? Op hoe vele verschillende wijzen geschiedt dit? Noemt van iedere soort eenige. Welke bepaalde regels volgen de ongelijkvl. w. w. in de vervoeging? Hoe wordt het verl. deelw. gevormd?

*Wat zijn gelijkvl. w. w.? Noemt eenige gelijkvl. w. w. Hoe wordt het verl. deelw. dezer w. w. gevormd? Welke vereischen eene *d*? Welke vereischen eene *t*?*

Wat zijn onregelm. w. w.? Noemt eenige onregelm. w. w. Welke zijn de voornaamste afwijkingen? Waarom is mogen een onr. w. w.?

Waarom is zijn een onr. w. w.? Waarom is zoeken een onr. werkw.? Waarom is willen een onr. w. w.?

Wat is het onderscheid tusschen is en was? Welk is het verschil van was en zij? Welk is het onderscheid tusschen: ik heb gesproken en ik sprake? Welk is het verschil tusschen waren en zijn? Welk is het onderscheid tusschen hebben en had? Welk is het verschil tusschen haten en haatten? Welk is het verschil tusschen branden en brandden? Welk is het verschil tusschen ik praat en zij praatten?

Oefeningen.

1. *Vervoegt de ongelijkvl. w. w. lezen, zingen, spreken.*
2. *Vervoegt de ongelijkvl. w. w. leeren en maken, praten en branden.*
3. *Vervoegt de onr. w. w. mogen en willen.*
4. *Zoekt 30 ongelvl. w. w.*
5. *Schrijft 50 gelijkvl w. w., waarvan het verl. deelw. eindigt op d.*

6. *Schrijft 50 gelykvl. w. w., waarvan het verl. deelw. eindigt op 1.*

7. *Zoekt 12 onregelm. w. w.*

8. *Schrijft van ieder der verschillende soorten van ongelykvl. w. w.*

6 op.

TWEE EN TWINTIGSTE LES.

Trappen van vergelijking.

De bijv. n. w., bijw., eenige algemeene telw. en sommige deelw. zijn onderhevig aan trappen van vergelijking. Die trappen van vergelijking ontstaan, wanneer hoedanigheden van personen en zaken, en hoedanigheden der werking met elkander vergeleken worden. Wanneer men twee dingen met elkander vergelijkt, dan kunnen ze aan elkander gelijk zijn, of men kan het eene boven het andere stellen. En zoo men meer dan twee dingen met elkander vergelijkt, dan kan men het eene ver boven de andere stellen. B. v. *Hendrik is zoo braaf als Jan, Dirk is zoo groot als Doris* enz. Deze noemt men den *eersten* of *stellenden* trap. Bij dezen stellenden trap wordt altijd het voegw. *als* gebruikt.

Verder kan men zeggen: *Hendrik is braver dan Jan, Dirk is grooter dan Doris.* Hier stelt men het eene boven het andere. Dezen noemt men den *tweeden* of *ver grootenden* trap. Deze vergrootende trap wordt gevormd door *er* achter het bijv. n. w. te voegen. Bij dezen vergrootenden trap wordt het voegw. *dan* gebruikt.

Nog kan men zeggen, wanneer het gezelschap grooter is, en de beide genoemde personen met meer andere vergeleken worden: *Hendrik is de braafste van alle, Dirk is de grootste van alle.* Dezen noemt men den *derden of overtreffenden trap*. Deze overtreffende trap wordt gevormd door achteraanvoeging van *ste*. Dikwijls gebruikt men tot versterking der zin nog het woordje *aller*, als: *allergrootst, allerbraafst, enz.*

Op de zelfde wijze hebben deze trappen van vergelijking bij de bijw. en deelw. plaats. B. v. *Pieter schrijft fraat, fraaijer, fraaist. Hendrik is geleerd, geleerder, geleerdst, enz.*

Maar alle bijv. n. w. en deelw. vormen niet op eene regelmatige wijze door *er* en *ste* den vergrootenden en overtreffenden trap, zoo als blijkt uit *veel, meer, meest, weinig, minder, minst, enz.*

Ook zijn er woorden, die geen' vergrootenden en overtreffenden trap hebben, als: *beendroog, gitzwart, sneeuw wit, enz.*

Vragen.

Welke soorten van woorden zijn onderhevig aan de trappen van vergelijking? Waardoor ontstaan de trappen van vergelijking? Hoe veel verschillende trappen bestaan er? Welke is de eerste trap? Welk voegw. wordt daarbij gebruikt? Welke is de tweede trap? Hoe wordt de vergrootende trap gevormd? Geeft voorbeelden. Welk voegw. wordt daarbij gebruikt? Welke is de derde trap? Hoe wordt die gevormd? Geeft voorbeelden. Wat voegt men er tot versterking van den zin nog wel eene bij?

Hebben alle *bijv.* en *bijw.* eene regelm. vorming van de verschillende trappen van vergelijking? Noemt voorbeelden van onregelm. Welke hebben in het geheel geene trappen van vergelijking? Geeft voorbeelden. Waarom hebben deze geene vergrooting?

Oefeningen.

1. Schrijft 12 *bijv.* n. w. in de verschillende trappen van vergelijking.
2. Schrijft 12 *bijw.* in de verschillende trappen van vergelijking.
3. Schrijft insgelijks 12 *deelw.* in de verschillende trappen van vergelijking.
4. Schrijft 2 *telw.* in de versch. trappen van vergelijking.
5. Maakt van iedere soort van woorden twee volzinnen in de verschillende trappen van vergelijking.
6. Zoekt eenige woorden, die eene on-

regelmatige vorming der trappen van
vergel. hebben.

7. Hoemt eenige bijv. n. w. en bijw.,
die geene vergrooting dulden.

Verbuiging der lidwoorden, bijvoegelijke naamwoorden
en zelfstandige naamwoorden.

Mannelijk.

E.	1. De goede man.	M.	1. De goede mannen.
	2. Des goeden mans.		2. Der goede mannen.
	3. Den gbeden man.		3. Den goeden mannen.
	4. Den goeden man.		4. De goede mannen.
- Onbep. Lidw. 1. Een goede man.
2. Eens goeden mans.
3. Eenen goeden man.
4. Eenen goeden man.

Vrouwelijk.

E.	1. De brave vrouw.	M.	1. De brave vrouwen.
	2. Der brave vrouw.		2. Der brave vrouwen.
	3. De brave vrouw.		3. De brave vrouwen.
	4. De brave vrouw.		4. De brave vrouwen.
- Onbep. Lidw. 1. Eene brave vrouw.
2. Eener' brave vrouw.
3. Eene brave vrouw.
4. Eene brave vrouw.

Onzijdig.

E.	1. Het zoete kind.	M.	1. De zoete kinderen.
	2. Des zoeten kinds.		2. Der zoete kinderen.
	3. Het zoete kind.		3. Den zoeten kinderen.
	4. Het zoete kind.		4. De zoete kinderen.
- Onbep. Lidw. 1. Een zoet kind.
2. Eens zoeten kinds.
3. Een zoet kind.
4. Een zoet kind.

NB. Wij hebben tot een voorbeeld de verbuigingen der lidw., bijv. n. w. en zelfstandige n. w. in eens medegedeeld, om ruimte te besparen. Afzonderlijke verbuigingen houden wij echter ook voor zeer nuttig. Verdere onderscheidingen achten wij voor leerlingen der middelste klasse niet noodig.

Verbuiging der persoonlijke voornaamwoorden.

1ste persoon.

E.	1. Ik.	M.	1. Wij.
	2. Mijns.		2. Onzer.
	3. Mij.		3. Ons.
	4. Mij.		4. Ons.

2de persoon.

E.	1. Gij.	M.	1. Gij.
	2. Uws.		2. Uwer.
	3. U.		3. U.
	4. U.		4. U.

3de persoon.

Mannelijk.

E.	1. Hij.	M.	1. Zij.
	2. Zijns.		2. Hunner.
	3. Hem.		3. Hun.
	4. Hem.		4. Hen.

Vrouwelijk.

E.	1. Zij.	M.	1. Zij.
	2. Harer.		2. Harer.
	3. Haar.		3. Haar.
	4. Haar.		4. Haar.

Onzijdig.

E.	1. Het.	M.	1. Zij.
	2. Zijns.		2. Hunner.
	3. Het.		3. Hun.
	4. Het.		4. Hen.

Vervoeging van het werkwoord *hooren*.

Onbep. wijs.

Deelwoorden.

Teg. tijd. Hooren.

Teg. deelw. Hoorende.

Verl. tijd. Gehoord hebben.

Verl. deelw. Gehoord hebbende.

Toek. tijd. Zullen hooren.

Toek. deelw. Zullende hooren.

Teg. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik hoor.
2. Gij hoort.
3. Hij, zij, het, }
   iemand, men, } hoort.
   de man, enz. }

E. 1. Ik hoore.
2. Gij hooret.
3. Hij, zij, het, }
   iemand, men, } hoore.
   de man, enz. }

M. 1. Wij hooren.
2. Gij hoort.
3. Zij, de man- }
   nen, enz. } hooren.

M. 1. Wij hooren.
2. Gij hooret.
3. Zij, de man- }
   nen, enz. } hooren

Onvolm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik hoorde.
2. Gij hoordet.
3. Hij, enz. hoorde.

E. 1. Ik hoorde.
2. Gij hoordet.
3. Hij, enz. hoorde.

M. 1. Wij hoorden.
2. Gij hoordet.
3. Zij, enz. hoorden.

M. 1. Wij hoorden.
2. Gij hoordet.
3. Zij, enz. hoorden.

Volm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik heb gehoord.
2. Gij hebt   "
3. Hij, enz. heeft "

E. 1. Ik hebbe gehoord.
2. Gij hebbet   "
3. Hij, enz. hebbe "

M. 1. Wij hebben   "
2. Gij hebt   "
3. Zij, enz. hebben "

M. 1. Wij hebben   "
2. Gij hebbet   "
3. Zij, enz. hebben "

Meer dan volm. verl. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik had gehoord.	E. 1. Ik hadde gehoord.
2. Gij hadt "	2. Gij haddet "
3. Hij, enz. had "	3. Hij, enz. hadde "
M. 1. Wij, enz. hadden,,	M. 1. Wij hadden "
2. Gij hadt "	2. Gij haddet "
3. Zij, enz. hadden,,	3. Zij, enz. hadden,,

Eerste toek. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik zal hooren.	E. 1. Ik zou hooren.
2. Gij zult "	2. Gij zoudt "
3. Hij, enz. zal "	3. Hij, enz. zou "
M. 1. Wij zullen "	M. 1. Wij zouden "
2. Gij zult "	2. Gij zoudt "
3. Zij, enz. zullen,,	3. Zij, enz. zouden,,

Tweede toek. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik zal gehoord hebben.	E. 1. Ik zou gehoord hebben.
2. Gij zult " "	2. Gij zondt " "
3. Hij, enz. zal " "	3. Hij, enz. zou " "
M. 1. Wij zullen " "	M. 1. Wij zouden " "
2. Gij zult " "	2. Gij zondt " "
3. Zij, enz. zullen " "	3. Zij, enz. zouden " "

Gebied. wijs.

Enkv. Hoort.

Meerv. Hoort.

Vervoeging van het werkwoord *Maken*.

Onbep. wijs.

Deelwoorden.

Teg. tijd. Maken.

Teg. deelw. Makende.

Verl. tijd. Gemaakt hebben.

Verl. deelw. Gemaakt hebbende.

Toek. tijd. Zullende maken.

Toek. deelw. Zullende maken.

—
Teg. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

- E. 1. Ik maak.
 2. Gij maakt.
 3. Hij, zij, het, }
 iemand, men, } maakt.
 de man, enz. }

- E. 1. Ik make.
 2. Gij maket.
 3. Hij, zij, het, }
 iemand, men, } make.
 de man, enz. }

- M. 1. Wij maken.
 2. Gij maakt.
 3. Zij, de man- }
 nen, enz. } maken.

- M. 1. Wij maken.
 2. Gij maket.
 3. Zij, de man- }
 nen, enz. } maken.

Onvolm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

- E. 1. Ik maakte.
 2. Gij maaktet.
 3. Hij, enz. maakte.

- E. 1. Ik maakte.
 2. Gij maaktet.
 3. Hij maakte.

- M. 1. Wij maakten.
 2. Gij maaktet.
 3. Zij, enz. maakten.

- M. 1. Wij maakten.
 2. Gij maaktet.
 3. Zij, enz. maakten.

Volm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

- E. 1. Ik heb gemaakt.
 2. Gij hebt   "
 3. Hij, enz. heeft   "

- E. 1. Ik hebbe gemaakt.
 2. Gij hebbet   "
 3. Hij, enz. hebbe   "

- M. 1. Wij hebben   "
 2. Gij hebt   "
 3. Zij, enz. hebben   "

- M. 1. Wij hebben   "
 2. Gij hebbet   "
 3. Zij, enz. hebben   "

Meer dan volm. verl. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik had gemaakt.	E. 1. Ik hadde gemaakt.
2. Gij hadt " "	2. Gij haddet " "
3. Hij, enz. had " "	3. Hij, enz. hadde " "
M. 1. Wij hadden " "	M. 1. Wij hadden " "
2. Gij hadt " "	2. Gij haddet " "
3. Zij, enz. hadden,, "	3. Zij, enz. hadden " "

Eerste toek. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik zal maken.	E. 1. Ik zou maken.
2. Gij zult " "	2. Gij zoudt " "
3. Hij, enz. zal " "	3. Hij, enz. zou " "
M. 1. Wij zullen " "	1. Wij zouden " "
2. Gij zult " "	2. Gij zoudt " "
3. Zij, enz. zullen " "	3. Zij, enz. zouden " "

Tweede toek. tijd.

Aant. wijs.	Aanv. wijs.
E. 1. Ik zal gemaakt hebben.	E. 1. Ik zou gemaakt hebben.
2. Gij zult " "	2. Gij zoudt " "
3. Hij, enz. zal " "	3. Hij, enz. zou " "
M. 1. Wij zullen " "	M. 1. Wij zouden " "
2. Gij zult " "	2. Gij zoudt " "
3. Zij, enz. zullen. " "	3. Zij, enz. zouden. " "

Gebied. wijs.

Enkv. Maak.
Meerv. Maakt.

Vervoeging van het werkwoord *Spreeken*.

Onbepaalde wijs.

Deelwoorden.

Teg. tijd. Spreken.

Teg. deelw. Sprekende.

Verl. tijd. Gesproken hebben. Verl. deelw. Gesproken hebbende.

Toek. tijd. Zullen spreken. Toek. deelw. Zullende spreken.

—
Teg. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik spreek. 2. Gij spreekt. 3. Hij, zij, het, } iemand, men, } spreekt. de man, enz. } M. 1. Wij spreken. 2. Gij spreekt. 3. Zij, de man- } nen, enz. } spreken.	E. 1. Ik spreke. 2. Gij spreket. 3. Hij, zij, het, } iemand, men, } spreke. de man, enz. } M. 1. Wij spreken. 2. Gij spreket. 3. Zij, de man- } nen, enz. } spreken.

Onvolm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik sprak. 2. Gij spraakt. 3. Hij, enz. sprak. M. 1. Wij spraken. 2. Gij spraakt. 3. Zij, enz. spraken.	E. 1. Ik sprake. 2. Gij spraket. 3. Hij, enz. sprake. M. 1. Wij spraken. 2. Gij spraket. 3. Zij, enz. spraken.

Volm. verl. tijd.

Aant. wijs.

Aanv. wijs.

E. 1. Ik heb gesproken. 2. Gij hebt " 3. Hij, enz. heeft " M. 1. Wij hebben " 2. Gij hebt " 3. Zij, enz. hebben "	E. 1. Ik hebbe gesproken. 2. Gij hebbet " 3. Hij, enz. heeft " M. 1. Wij hebben " 2. Gij hebbet " 3. Zij, enz. hebben "

Meer dan volm. verl. tijd.

Aant. wijs.		Aanv. wijs.	
E.	1. Ik had gesproken.	E.	1. Ik hadde gesproken.
	2. Gij hadt " "		2. Gij haddet " "
	3. Hij, enz. had " "		3. Hij, enz. hadde " "
M.	1. Wij hadden " "	M.	1. Wij hadden " "
	2. Gij hadt " "		2. Gij haddet " "
	3. Zij, enz. hadden " "		3. Zij, enz. hadden " "

Eerste toek. tijd.

Aant. wijs.		Aanv. wijs.	
E.	1. Ik zal spreken.	E.	1. Ik zou spreken.
	2. Gij zult " "		2. Gij zoudt " "
	3. Hij, enz. zal " "		3. Hij, enz. zou " "
M.	1. Wij zullen " "	M.	1. Wij zouden " "
	2. Gij zult " "		2. Gij zoudt " "
	3. Zij, enz. zullen " "		3. Zij, enz. zouden " "

Tweede toek. tijd.

Aant. wijs.		Aanv. wijs.	
E.	1. Ik zal gesproken hebben.	E.	1. Ik zou gesproken hebben.
	2. Gij zult " "		2. Gij zoudt " "
	3. Hij, enz. zal " "		3. Hij, enz. zou " "
M.	1. Wij zullen " "	M.	1. Wij zouden " "
	2. Gij zult " "		2. Gij zoudt " "
	3. Zij, enz. zullen " "		3. Zij, enz. zouden " "

Gebied. wijs.

Enkv. Spreek.
Meerv. Spreekt.

Door DENZELFDEN SCHRIJVER is uitgegeven:

ONZE
WOONPLAATS.

EEN
LEESBOEKJE
VOOR DE
MIDDELSTE KLASSE

DER
SCHOLEN.

Derde Druk. f 3,-20.

NAAR BUITEN!

EEN
LEESBOEKJE
VOOR DE
MIDDELSTE KLASSE
DER
SCHOLEN.

Tweede Druk. f 3,-20.

DE HUISKAMER.

EEN
LEESBOEKJE
VOOR DE
MIDDELSTE KLASSE
DER
SCHOLEN.

Tweede Druk. f 3,-20.